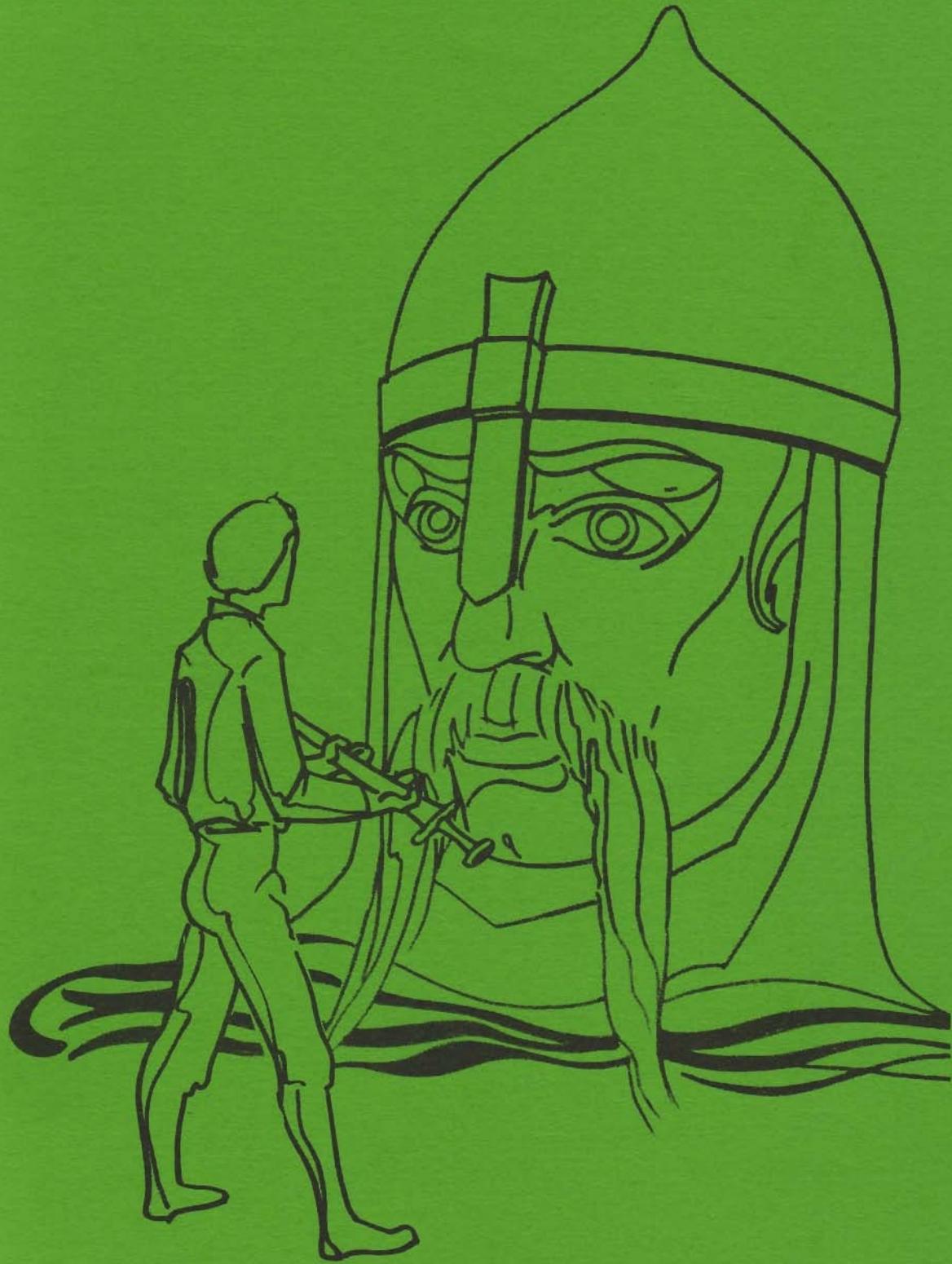

SPRING 1985

АНАБАЗИС ANABASIS

**НАЦІОНАЛІЗМ – ЦЕ ВЕЛЕТЕНСЬКА
І НЕПОБОРНА СИЛА, ЯКА ЯСКРАВО
ПОЧАЛА ПРОЯВЛЯТИСЯ В XIX ВІЦІ. ПІД ІІ
МОГУТНІМ НАТИСКОМ ЛАМАЮТЬСЯ
НЕПЕРЕМОЖНІ, ЗДАЄТЬСЯ, КАЙДАНИ, РОЗ-
ПАДАЮТЬСЯ ВЕЛИКІ ІМПЕРІЇ і З'ЯВЛЯ-
ЮТЬСЯ ДО ІСТОРИЧНОГО ЖИТТЯ НОВІ
НАРОДИ. НАЦІОНАЛІЗМ єДНАЄ,
КООРДИНУЄ СИЛИ, ЖЕНЕ ДО БОРОТЬБИ,
ЗАПАЛЮЄ ФАНАТИЗМОМ ПОНЕВОЛЕНІ
НАЦІЇ В ЇХ БОРОТЬБІ ЗА СВОБОДУ.**

**ЯК НЕ МОЖНА СПИНІТИ РІЧКУ, що
ЗЛАМАВШИ КРИГУ НАВЕСНІ БУРХЛИВО
НЕСТЬСЯ ДО МОРЯ, ТАК НЕ МОЖНА
СПИНІТИ НАЦІЇ, що ЛАМАЄ СВОІ
КАЙДАНИ, ПРОКИНУВШИСЬ ДО ЖИТТЯ.**

МИКОЛА МІХНОВСЬКИЙ

**Всю кореспонденцію (лист, чєж, пакунок)
просимо адресувати на :**

**VALENTYN MOROZ ANABASIS
23 Armadale Ave.
Toronto, Ont.
M6S 3W7
Canada
Tel.: 416-767-6862**

SUBSCRIPTION FOR 1985

**ANABASIS
23 Armadale Ave.
Toronto, Ont.
M6S 3W7, Canada**

CANADA	\$16.00 (Canadian)
UNITED STATES	\$14.00 (U.S.)
all others:	
BY BOAT	\$14.00 (U.S.)
AIR MAIL	\$17.00 (U.S.)

NAME .....

ADDRESS .....

.....

.....

.....

ЧИЙ ВИСТУП: ВАЛЕНТИН

ОКЕАЗАНА

Інформація у фірмі заснована

АНАБАЗИС

ВІДНОВЛЕНИМ ПІДСУМКОВОМ

Ідея: Олег Іванов

Дизайн: Едуард Солов'ян

Ідея: Олег Іванов
Дизайн: Едуард Солов'ян
Фото: Олег Іванов

Ідея: Олег Іванов
Дизайн: Едуард Солов'ян

Йосип Тереля — і лідер, і символ нових тенденцій в Україні. В листопаді минулого року він пішов у підпілля.

Задумка: Олег Іванов
Дизайн: Едуард Солов'ян

PIK VI

ч. 1 (20)

ВЕСНА 1985

ТОРОНТО

Ідея: Олег Іванов
Дизайн: Едуард Солов'ян

А Н А Б А З И С

A N A B A S I S

Ukrainian Magazine

Toronto, Canada

Price 3.50 dol.

**Виходить чотири рази на рік
QUARTERLY**

DATE OF ISSUE:

ISSN 0824-3557

MARCH, SPRING 1985

Second class mail registration number 5730

Publisher — VALENTYN MOROZ

Редакційна колегія

**ЯРОСЛАВ ЛЕБЕДИНСЬКИЙ
ВІРА МОРОЗ
ЗОРЯНА БЕССЕР
ДМИТРО СТРОІЧ
ВОЛОДИМИР МОХУН
СТЕПАН ГОРЛАЧ
ЛЮБОМИР ХАБУРСЬКИЙ
КАРЛО СОБЕНКО**

Обгорта — АНАТОЛІЙ КОЛОМІЄЦЬ

Підписані статті висловлюють точку зору автора,
а не редакції.
Надіслані рукописи не повертаються.
Редакція застерігає за собою право скорочувати
статті та виправляти мову.

**Всі права засторежені.
Copyright**

Передруки дозволені за поданням джерела

СВОБОДА НА «РАДІО СВОБОДА»

Шановний пане Камінський!

Я отримав від Вас дивуючого і незрозумілого листа, в якому сказано:

«На доручення керівництва Радіо «Свобода» (РС) повідомляю Вас, що, на жаль, відтепер ми не зможемо приймати Ваших скриптів. Як причину припинення Вашої співпраці подано, що Ви «як політичний в'язень організували бойкот проти інших співв'язнів, які були Росіянами і Євреями». Дякую за дотеперішню співпрацю і остаюсь з пошаною — Анатоль Камінський».

В листі не деталізовано, хто саме дав таке «доручення». Не деталізовано також, чим було це «доручення»: наказом чи тільки рекомендацією, на основі якої Ви самі ухвалили припинити співпрацю зі мною. Тому мое звернення адресоване керівництву Радіо Свобода /РС/ взагалі.

Шановні керівники Радіо Свобода!

Найперше заявляю Вам, що в листі п. Камінського написана чиста правда. Дійсно, я ціле життя організував бойкот проти Росіянина, що називається Брежнєв, і проти Єврея, що називається Карл Маркс. Але я вважав, що це моя заслуга перед Америкою. Виявляється, що це гріх, за який мені закривають доступ до американської інституції навіть як фрілансерові.

У зв'язку з цим хочу Вам нагадати, шановні керівники РС, деякі факти. Я не є бідолашним втікачем, що скочив з корабля на берег і залишився у Північній Америці. Мене визволено з тюрми на вимогу американського уряду й американського Президента. Я був у числі п'ятьох політв'язнів, яких Америка зажадала в обмін за двохsovітських шпигунів. Це означає, що американський уряд і американський Президент позитивно оцінили мою діяльність на протязі моїх 13-ти тюремних років. Включення мене у число п'яти означає, що уряд і Президент Америки вважали мене одним з п'яти найбільш заслужених борців за людські права у Сovітському Союзі. Коли б я займався у тюрмі якимись «бойкотами», то напевне не був би включений до числа п'яти вибраних.

Якщо дійде до ширшої конфронтації з приводу моого репресування на РС (я не хочу цього), то кейс буде звучати не «Радіо Свобода проти Мороза», а «Радіо Свобода проти Америки».

Досі лише КГБ і ті, що співпрацюють з КГБ, оцінювали негативно мою діяльність в ув'язненні. Дуже сумно, що Ви, шановні керівники РС, приймаєте аргументи від КГБ для винесення своїх ухвал. Я не знаю, що інфільтрація КГБ на РС зайшла так далеко. Я буду боротися проти цього, як боровся 13 років там,

на Сході.

Американські газети досі називають мене «українсько-канадським найбільшим живим героєм» (додаю цю газету). РС є в цьому аспекті білою вороною серед американських інституцій, що каркає чомусь в унісон з КГБ.

Я сидів у тюрмі з багатьма Євреями та Росіянами. Ось що вони пишуть про мене.

Аріє Вудка:

«Проте, були і в цей болісний період моого життя ясні хвилини. Якось із сусіднього дворика почувся тихий голос:

— Яка камера?

Я назвав число.

— Політ? — Так! — Поспіхом знайомимося. Виявляється, поруч, за стіною, в сусідньому дворику, гуляє Валентин Мороз.

Ми почали жадібно, квапливо переговорюватись, не звертаючи уваги на мента. Перше, як повели з дворика, Мороз устиг повідомити мене, що скоро почне свою велику голодівку. Пізніше я знов усі подробиці про її причини і про положення Мороза, про тортурувальний зонд тощо. Якось мені пощастило таємними каналами переправити Морозові листівку з чудовим видом Тиверіядського озера, і він, людина побожна, був глибоко зворушений. Але це також було потім, приблизно за рік.

(стор. 205-206)

Той самий ворог зривав шестираменну зірку з шиї Давида Чорноглаза і хрест — з шиї Валентина Мороза.

(стор. 265)

Мороз взагалі перешов через усі круги пекла: його кидали до провокаторів, бандитів, божевільних, били, грабували, різали ножем. Ніяка фантазія не передасть того, через що перешов цей національний герой.»

(стор. 216)

(Аріє Вудка. Московщина. Укр. Видавничча Спілка, Лондон, 1978).

Анатолій Радигін: Валентин Мороз — «один із найчесніших і найталановитіших українських публіцистів». («Бумеранг». Смоленськ, 1974, стор. 286).

Тетяна Ходорович:

«Відбувати покарання Валентинові Морозові призначили у Владимірській тюрмі. Там його посадили в камеру з двома кримінальними злочинцями-садистами. Вони довший час взагалі не давали В. Морозові спати, чергуючись біля його ліжка.

Всі прохання дружини Мороза перевести його в іншу камеру були безуспішні. «Він сидить з такими, як і він сам», — заявляли їй.

І ось одного разу, виснаженого безсонням В. Мороза співмешканці камери мало не вбили, порізавши йому ножем живіт. В'язничні керівники були змушені відправити В. Мороза в лікарню.»

(«Бумеранг», стор. 262-263)

Андрій Сахаров: «Я думаю, що кожна людина мусить бути потрясена жорстокостями над чесною людиною — Валентином Морозом» (Валентин Мороз. Есеї, листи й документи. «Сучасність», 1975, стор. 251).

Есенін-Вольпін Олександер: «Стосовно Валентина Мороза влада в СРСР не обмежилася ув'язненням його у Владимірській тюрмі. Видимо, боячися його морального впливу на інших в'язнів, його посадили в одну камеру з звичайними кримінальними злочинцями, яким захотілося вчинити над ним розправу» («Есеї, листи й документи», стор. 245).

Ізраїль Клейнер:

«В ув'язненні перебуває і пророк та мученик українського національного руху — Валентин Мороз, близький публіцист і літератор, автор низки чудових творів, що поширюються в Самвидаві (157).

Проте, В. Мороз — хоча й найяскравіший, але лише один з генерації українських суспільних та культурних діячів, які стали відомі під час відродження 60-х років.»

(Ізраїль Клейнер. Національні проблеми останньої імперії. Париж, 1978, стор. 178)

Де ж тут «бойкот»? Єреї, що знали мене в тюрмі, називають мене «національним героєм» і «одним із найчесніших і найталановитіших українських публіцистів». Вони кажуть, що зустріч зі мною була «ясною хвилиною» в тяжкий період життя. Де Ви знайшли у них слова про «бойкот Росіян та Єреїв»? Людина російсько-єрейського походження (Есенін-Вольпін)каже якраз навпаки: що КГБ боялося моого позитивного впливу на інших в'язнів, і через те тримало мене з кримінальними. Так само КГБ бойтися тепер моого впливу на українського слухача, і Вашими руками (як колись руками кримінальників) відтягує мене від мікрофону. Колись Москва виграла війну у В'єтнамі американськими руками (так, так, руками і горлянками американського камарігуваненого пісмувменту). Тепер Москва Вашими руками, шановні керівники РС, затуляє мені рота.

Ось ще одна зустріч з Росіянами і Єреями в тюрмі. Описує її Єрей Анатолій Радигін:

ЗУСТРІЧ З В. МОРОЗОМ

«Чекісти зробили помилку. Випадкові зустрічі в'язнів у коридорах тюрми суворо заборонені. Але цього разу щось зломалося в добре наладженному механізмі. Гримнули двері у вестибюлі ІІ-го бльоку і ми з Валерієм Ронкіним опинилися вічна-віч з людиною у смугастому одязі рецидивіста. Хвилеве замішання. Нестерпно болюче розлізнавання один одного і раптовий стрибок друг на друга: «Валерію!» — «Валентине!» Короткі півобійми і ось уже розлючені й насуплені наглядачі, матюкаючись пошепки

(не дай, Господи, довідається начальство, що вони дозволили таку зустріч), розтягають двох давніх знайомих.

Коли за нами й за зустрічним в'язнем затріснулись двері, за кожним свої, Валерій запітав мене, чи я пізнав його. Я відповів, що ніколи з ним не зустрічався, але чув про нього, чув багато, позаочно шанував його, спічував йому, але навіть я, що бачив багато дечого за 10 років тюрем, з трудністю уявляв собі, що людину можна допровадити до такого стану.

Це був Валентин Мороз.

(«Бумеранг», стор. 284)

Валерій Ронкін — теж Єрей. Що ж це за «бойкот», коли Єрей при випадковій зустрічі в тюремному коридорі кидається мені на шию? Такі стосунки я мав завжди з політв'язнями, які дійсно були Єреями, патріотами свого народу, а не смердючими шпекулянтами, що використали Ізраїль лише для того, аби вирватися з совітської клітки на Захід; потім напаскудили там і втекли ближче до баварського пива... Втекли, як шурі з потопаючого корабля, саме в той момент, коли інфляція в Ізраїлі, здається, має шанси досягнути 1000% на рік. Щоб закрити перед світом власну мізерність, вони кричать про чужий «бойкот Єреїв».

Я навів дев'ять цитат. Список їх можна продовжити без кінця. (Керівництво українського відділу РС може при потребі задемонструвати всі ці матеріали).

А тепер — найголовніше. Мова йде про можливість моєї співпраці на Радіо Свобода. Значить, головним критерієм оцінки тут є мої тексти, які я писав до РС і які транслювалися на Україну. Іх є більш як сто. Я вимагаю, щоб мені показали хоч один текст, де є якийсь «бойкот Росіян і Єреїв». Що ж стосується літературної якості моїх текстів, то про це може за свідчити керівництво українського відділу РС.

Я певний, що Ваша нетактовність стосовно мене, шановні керівники РС, є результатом непоінформованості. Керівництво українського відділу РС, а також інші американські інституції, що знають дисидентські справи «зсередини», а не «зверху», дадуть Вам вичерпну інформацію в цьому питанні.

50 мільйонів українських слухачів чекають на мої матеріали. Я ж чекаю, коли Ви, шановні керівники РС, зміните своє хибне рішення і відновите співпрацю зі мною. Я певний, що це станеться в недалекому майбутньому. Я бачив багато інтриг на своєму шляху, але завжди виходив з них переможцем. Я переконався за свої 49 років, що чесна наївність із твердим хребтом є завжди (в кінцевому результаті) надійнішою зброєю, ніж рафіноване інтриганство.

Якщо б співпраця зі мною не була відновлена, я змушений буду написати листа до Президента Америки. При потребі цей лист може бути відкритим. При потребі можна скликати прес-конференцію і розіслати цей лист в усі газети. Я не хотів би такої війни.

На суді Вам було б дуже важко, шановні керівники РС, боронити Вашу версію про мій «бойкот Росіян і Єреїв», коли мій адвокат виставить десятки свідчень, які позитивно оцінюють мою діяльність в роки ув'язнення. І найціннішим свідченням будуть, без сумніву, ті папери з Вашингтону, в яких викладена мотивація, згідно з якою уряд і Президент Америки вважають мене одним з п'яти найбільш заслужених

борців за людські права у СРСР.

Один лист, наповнений кухонними бабськими плітками, що його підписали Романюк, Шумук і Кузнецов, виглядав би на суді дуже маленьким проти цих десятків свідчень, які оцінюють мене позитивно. До речі, один з авторів цього листа — Романюк — уже покаявся (або, як кажуть по-табірному, «скурвився»). Ви добре розумієте, що в совітських умовах це означає піти на співпрацю з КГБ. У заяві, надрукованій в київській газеті «Вісті з України», Романюк пише, що став уже «советським чоловіком» і не хоче мати нічого спільногого з тими людьми на Заході, які домагалися його звільнення і виїзду за межі СРСР, без сумніву, число газети «Вісті з України» з заявою Романюка.

Якби в офіційних документах можна було висловлюватися ширіше, то лист п. Камінського до мене мав би звучати так: «На доручення КГБ повідомляю Вас, що, на жаль, відтепер ми не зможемо приймати Ваших скриптиків, бо у своїх скриптах Ви надто сильно кусаєте комуністичну партію і московський колоніальний режим в Україні. Мені дуже шкода, але я нічого не можу вдіяти, бо впливи КГБ достатньо сильні для того, щоб усунути журналіста, невигідного для них».

Ще одне свідчення «росіян і євреїв». Єврей Джеррі Лейбер пише у «Нью Йорк Таймс» (9 листопада 1974 р.) про мої тюремні роки:

«Його карою були роки безконечних страхіть. Його нападали й поранили кримінальні в'язні, його морили голодом і били тюремні сторожі, замикали його разом з божевільними, ізолявали два роки в камері-одиночці.»

Єврей Джеррі Лейбер цитує слова Євея Анатолія Радигіна, який бачив мене в тюрмі. Ось як описує мене Радигін:

«Виснажена постать у смугастому одягу рецидивіста, хвора й мертвобліда, нагадувала одну з жахливих фотографій уцілілих жертв Авшвіцу. В'язничне лахміття звисало на ньому, неначе на дротяному кістяку. На його високохлому черепі коротке щетинисте волосся, а зеєниста пергаментова шкіра, страхітлива як у мумії, покривала його високе чоло й виразні

щоки. А очі... ні, я не в силі передати того, що я бачив у його очах під час тієї короткої зустрічі.

І я повторюю: один із найчесніших і найталановитіших українських публіцистів доведений до стану повного знесилення, близького до божевілля. Його нинішнє буття — моторошна суміш голодного карцеру і кімнати дому божевільних. Він зазнає нападів напізвірів, які цілковито втратили людський вигляд, втратили будь-які національні та соціальні риси. Ані на один день не припиняються фізичні і моральні тортури Валентина Мороза.

Пам'ятайте про це!»

(«Бумеранг», стор. 286)

Пам'ятайте й Ви про це, шановні керівники РС: якщо б справа дійшла до суду — **жодний суддя не повірить Вам**, що людина у такому стані, напівмертва «виснажена постать у смугастому одязі рецидивіста, хвора і мертвобліда», могла здійснювати проти когось «бойкот». Все це — **фантазії**. Дуже сумно і дуже дивно, що така поважна установа, як РС, приймає фантазії з «1001-ої ночі» за поважні аргументи і на основі цих «аргументів» виганяє з праці журналіста, до скриптиків якого не має претензій ніхто, крім КГБ.

Я певний, шановні керівники РС, що Ви не знали всіх цих фактів, які я виклав у своєму листі. Бо коли б Ви знали їх, і все одно репресували мене — це була б **безсоромність на рівні КГБ**. Я пишауся своїми тюремними роками. Я був «дротяним кістяком» у тюрмі — але я залишився собою. Мене ніхто не зломив. І робити тепер інтриги з мою тюремного минулого — це щось найбільш аморальне й ганебне, що я досі зустрів на Заході. О ні, я не розчарований. Навпаки: я задоволений, бо атака проти моєї праці на РС є найкращим доказом: мої тексти є ефективними. Москва не хоче, щоб вони звучали в етері. Але чому й Ви граєте в одній дружині з Кремлем, шановні керівники РС?

Я вірю в Америку. Я переконаний, що тверезо думаючі Американці не згодяться так легко кинути в пашу інтриг того, кого вони вважали і вважають одним із символів боротьби за людські права.

З пошаною,
повний надії та оптимізму

Валентин Мороз

Шановні читачі!

Ви можете, якщо бажаєте, висловити свою опінію про вищезгадані справи до керівництва Радіо Свобода. Чи Ви задоволені тим, що співпраця з Валентином Морозом перервана? Мабуть Ви маєте родичів в Україні або в Польщі. Якщо ні — то можливо чули опінії людей з України (що приїхали в гості на Заход) про коментарі Валентина Мороза на Радіо Свобода. Чи чули слухачі в них якийсь «бойкот Росіян і євреїв»? Чи задоволені вони коментарями Валентина Мороза? Чи хочуть їх слухати?

Дальший розвиток подій на Радіо Свобода, викладених у статті, залежить од Вашої реакції і Вашої небайдужості, шановні читачі. Пишіть коротко, але ясно.

Пишіть на адреси:

1. Mr. Anatol Kaminskyj,
Ukrainian Service
RFE/RL
Oettingenstr. 67 am Englischen Garten
8000 Munich 22
West Germany
(українською або англійською мовою)
2. Mr. George Bailey
Director «Radio Liberty»
(та ж адреса, писати англійською мовою)

3. Mr. James Buckley, Director
Board for International Broadcasting
Suite 400
1201 Connecticut Ave., N.W.
Washington, D.C. 20036
U. S. A.

КГБ має довгі руки. Що ж? Будемо битись!
Тепер уже — разом.

Пишіть!

UKRAINIAN ART CERAMIC CENTRE

2388 BLOOR STREET WEST

TORONTO, ONTARIO, CANADA

766-6691

M. KOPYSTANSKY

МАТЕРІЯЛИ З УКРАЇНИ

Минулого року в Україні з'явився новий самвидавний журнал «Хроніка католицької церкви на Україні». На Заході вже є вісім чисел нового журналу.

Друкуємо тут уривки з ч. 7.

Не втихає хвиля репресій проти християн на Україні. Так 14-го квітня 1984 р. в домі мешканця і. м. гецка с. Кушниця, Закарпатської області, зібралися віруючі п'ятидесятники для проведення молитовного зібрання. По короткому часі наскоцила на дім облава, яка складалася з місцевих «атеїстів» і районної міліції. Начальство вело себе брутально і самовпевнено — були списані всі зібрані, відібрано всі Біблії, всю духовну літературу, а господаря покарано на 50 карбованців.

П'ятого травня вірні зібралися в домі віруючого Ю.М. Палька, де повторилася ситуація 14-го квітня: кара — 50 карбованців, попередження про судову відповідальність перед советським «законом»...

Районне начальство постійно переслідує громаду п'ятидесятників села Кушниця. І так, по цей раз було викликано в районну прокуратуру пресвітера села Дмитра Юрієвича Продана, де районний прокурор С. Брайла офіційно попередив Д. Продана, що він буде притягнений до суду, якщо не перестане займати «обманом населення, бо ж всім відомо, що Бога немає... А ми не будемо терпіти, щоби в нашім районі поширювалася зараза релігійного фанатизму»...

25 червня була створена «громадська» комісія, яка, покликавши Д. Ю. Продана на «розмову», попередила його, що супроти нього застосується насильні методи, якщо він не відкажеться від віри... а вже третього липня з'явилася стаття в місцевій газеті «Нове життя», що треба вважати сигналом до узаконених переслідувань...

В Перемишлянському районі Львівської області в селі Пнятин — вночі 21 червня відділ міліції і КГБ, УВІРВАВШИСЬ В СЕЛО, ЯК В МИНОУМОУ НІМЕЦЬКІ КАРАЛЬНІ ЗАГОНИ, ОКРУЖИЛИ МІСЦЕВУ КАТОЛИЦЬКУ ЦЕРКВУ І ВПРОДОВЖ ТРЬОХ ГОДИН Ї ЗРУЙНУВАЛИ. Огнем спалено всю церковну утвар. Так власті розправились із селянами за те, що люди не хотіли прийняти до села московського батюшку...

Відділи КГБ і спецільні відділи міліції, призначені

ні для поборення «безпорядків», вже давно ведуть себе на Україні як окупанти-наїзники. Нема нічого святого для тих «слуг народу, вірних ленінців» — вони служать вірою і правдою за кусок кінської ковбаси московському окупантові, нищаючи рідну віру, культуру, мову...

22-го червня був покликаний на «розмову» предсідник «Ініціативної групи захисту прав віруючих і Церкви» на Україні Василь Кобрин. «Розмова» відбулася на вул. Підвальній міста Львова, де його прийняли Предсідник Ради Церков при Раді Міністрів УССР Решетило і його заступник Савчук, а третій «співбесідник» свого прізвища не подав, ясно, що то був кагебіст.

Начальство вело себе зухвало: погрози і шантаж; після того, бачачи, що погрозами не дійдуть до нічого, Решетило дав підписати В. Кобринові постанову, що його попереджують за його правозахисну діяльність, тому що будь-яка католицька діяльність уважається в СССР антисовєтською. В. Кобрин постанови не підписав.

Решетило заявив, що цього разу вони покінчать з «Ініціативною групою» — хто з Римом, той проти нас — закінчив советський начальник.

В Україні під сучасну пору находитися понад 200 концентраційних таборів, в яких находитися 390 тисяч ув'язнених, до того слід додати 10.000 в'язнів у 29-х психіатричних лікарнях і одній спецтюрмі в місті Дніпропетровськ. Півтора мільйона ув'язнених працюють на будовах «народного господарства» — дійсно партія і уряд є одної думки, коли йдеться про перевилювання мас. Вийшов наказ про повне введення російської мови в системі УМВД (Українське Міністерство Внутрішніх Діл — примітка ВзР). Всі мають перейти на «загальносоюзну мову», так як висловився заступник політрука концтабору ВЛ-315/30 Кінажай. Капітан Кінажай ніяк не міг пояснити, що це за загальносоюзна нація?

5-го травня цього року на Білорусі, в селі Олекшицях, Гродненського району, переведено обшук у місцевих католиків. КГБ шукало «підривну» католицьку літературу. В останньому часі власті почали кампанію настрашування білоруських католиків.

Білоруська Католицька Церква східного обряду була майже повністю зліквідована московськими наїз-

никами, однак починаючи з останніми роками 70-х років до Білорусі поїхало п'ять українських католицьких священиків, які почали тяжку місіонерську працю в підпільних умовах — відроджено три деканати і кілька десятак окремих парафій. Білорусини не забули рідної віри, ні того, що вони білорусини. Моліться за Білорусь, за її мученичу католицьку Церкву! Українці! Католики! Помагайте ділом і молитвою в справі відродження Білоруської Католицької Церкви. Бог з нами! Нехай його любов світить вам і тим, що горячі бажанням бути правдивим членом живої Церкви Ісуса.

Прибути для Москви — втрати для України.

Так виглядає «союз» двох рівноправних республік в афганській війні. Останнього часу побільшилося число похоронів упавших закарпатців в Афганістані. Отак 3-го червня відбулися похорони в селі Ільниця і в селі Білка. На могили, разом з хрестами, поставлено від держави нагробники з червоними зірками. Вечором офіцер, який привіз труни у п'яному стані проговорився, що він знає, в якій домовині хто находитися... в деяких тільки нога або кусок згорілого тіла, і то не завжди з тіла погиблого. От чому — він каже — не можна відкривати труни.

З Іршавського району загинуло в Афганістані 111 мужчин; тяжко ранених — калік — 45 мужчин; легко ранених, приморожених — 91 мужчин. Із Свалявського району вбито 52 мужчин. З Мукачівського району вбито 122 мужчин; тяжко ранених — 145 мужчин і тільки десять з них дістають пенсію від 35 до 54 карбованців, а решта — на догляд батьків.

В місяцях травні і червні, останній раз 7-го червня «невідомі» побили вікна в помешканні українського художника Панаса Заливахи, який живе на вул. Олега Кошового в місті Івано-Франківськ. Плянове вікінчування і виснажування нервів художника і його родини мають за мету відізловати його від усіх друзів, а рівно ж і те, щоби мистець не міг нічого творити, а був у постійному страху за свої картини. Час до часу кагебісти вриваються до хати і забирають те, що їм подобається.

Василь Кобрин

ми і в розбрід, щоб тільки врятувати свою владу. Правда, під сучасну пору нема таких комуністів, що були зобов'язані чужоземному капіталові за те, що той привів їх до влади. Ті пішли в забуття.

Проіснує якщо

ми, націоналісти, будемо надіятися на переродження імперії — такого не буде ніколи. Російський шовінізм виріс на власному ґрунті, на великоросійському, на ґрунті вибраності російського народу, без якого не може існувати ні один з-поміж народів цієї незмірної імперії. Особлива живучість московського імперіалізму є в його жорстокості і неповазі для поневолених народів, і його безпардонність в міжнародній політиці, його нахабне розуміння, що він потрібний.

Проіснує, якщо:

ми, націоналісти, не використаємо афганської авантюри. Як? Ця авантюра (ми не будемо говорити про цілі і завдання Москви) нав'язана в безпосередній близькості до кордонів СССР. На території Афганістану живуті нації, що замешкують СССР, а що своє матірнє тіло мають під московським окупантам,— воно ясне, що якщо розпочнуться партизанські дії на території цих республік, то росіянам прийдеться воювати на багатьох фронтах. Ми, Українці, не можемо стояти остроронь від боротьби народів за своє визволення — це значить, що ми повинні активно брати якнайживішу участь у всіх руках.

В Європі є тільки чотири нації, здібні тривало, і то навіть поодинці, вести збройну боротьбу проти Москви. Ці нації стикаються між собою і мають спільні інтереси, — це: Поляки, Українці, Литовці і Словаки — всі ці чотири нації мають спільну релігію, — вони католики. Я зумисне не говорю про Українців православних: такої Церкви на Україні нема, є московська так звана Російська православна Церква.

Цілий протиросійський рух, що його у наш час веде Україна, пов'язаний з Українською католицькою Церквою; окрім спонтанні групи і індивідуальні виступи з правила не були пов'язані з будь-якою Церквою, а що мали місце на землях Східної України. Якщо говорити про віру взагалі, то на цих землях церковне життя давно придушене і перервало своє існування, а з цим треба рахуватися в майбутньому. Декілька десятків католицьких священиків, що місіонують на Східній Україні, ведуть дуже важку і героїчну, повну подвигництва, працю на не зовсім вдачному ґрунті.

Тому національна ідея краще прищепилася за останніх десять років на наших східних землях, — це явно промовляє про те, що християнство зобов'язує до окреслених норм життя, до служіння і прощення. Будь-який національний рух засуджений на неупіх, якщо він не має за свою основу Церкву.

І це слід врахувати! З правила люди, що приїдуть до національної ідеї стають з часом віруючими.

Чим може допомогти (своїй) метрополії українська й інші національні діаспори? Об'єднанням і спільним виступом проти будь-яких починань Кремля. Під сучасну пору Москва боїться перевибання Регана на нову каденцію президентом, — а це значить, що вся еміграція повинна віддати свої голоси за пана Регана, це в наших інтересах. Більше контактуватися зі світовою людською спільнотою, розкриваючи перед світом обличчя найстрашнішої з-поміж імперій, які будь-коли існували. Найспівчутливіше відноситься до

ЧИ СОВЕТСЬКА ІМПЕРІЯ ЩЕ ПРОІСНУЄ 300 РОКІВ?

Проіснує, якщо:

Це буде вигідно закордонному капіталові. Моя думка така: закордонному капіталові вигідно мати такого партнера як СССР, який не може конкурувати із Заходом через свою зруйновану економіку, нерентабельність, нездібність вести будь-яку господарську працю.

Воно вигідно мати вічного дожника.

Маленький приклад: в 1921 році комуністи передали нафту в Баку англійцям; згідно з концесіями англійці мали право тримати навіть власну міліцію,.. яка проіснувала до 27-го року.

Комуністи готові продати всю імперію частина-

поневоленої України німецька нація, особливо ж гаряче сприймають наше горе католики Австрії, такі речі не забиваються ніколи. На сході наші симпатики — це народ Японії. Я мав розмову з японським економістом, що був у Москві в 1981 р. як представник однієї з торговельних фірм Японії, і він сказав мені таке: «Якщо Україна здобуде свою незалежність, ми будемо свідками другого економічного чуда в світовій економіці». Я спітав: «А хто перший?» — Відповідь: «Ми, Японці». Я спітав, чому він каже: «здобудете», а може Росіяни самі дадуть нам свободу, так як це зробили англійці й інші нації, що мали колонії?» Відповідь: «Ніколи! Росіян слід поставити перед фактом, але і тоді отримаєте лише те, що їм не потрібне. Скажіть, Йосипе Михайловичу, чого практично добилися Українці, віддавши свої найкращі сили в дисидентський рух пацифістів, цебто що дала вам Москва на ваші прохання, що ви отримали?» — Відповідь: «Нішо. Ми ворогували з великим Китаєм, а тепер ми дружимо; чому ви не шукаєте приятелів на Сході? Це може довести до конкретних вислідів у вашій боротьбі. Та ж Захід ніколи, повторюю, ніколи нічим конкретним вам не допоможе за винятком декількох націй, які подадуть вам моральну допомогу, та й то не завжди... Та ж те, що Україна — це колонія Москви не надто зворушує тих, хто свободу має. Скажіть, що ви знаєте про Японію? А про Китай? І ще про низку країн Сходу?» — Я відповів, що практично нічого, цебто, що те, що ми знаємо — це дуже мало. «А то ви пізнавайте, шукайте аналогій, ще приходиться в майбутньому».

Проіснує якщо:

ми не захочимо приспішити подій, які не завжди бувають на нашу користь. А для такого слід працювати і, що головне, не роз'єднуватися, — ті, хто роз'єднує націю, під будь-якою притокою, — це наші вороги, смертельні вороги.

Проіснує якщо:

ми не об'єднаємося на еміграції, якщо не буде об'єднання на релігійному чи на будь-якому іншому ґрунті. یбо якщо ми в митрополії (на рідних землях — примітка ВзР) творимо майже єдине тіло, що стоїть на одних ногах, то діаспора, на жаль, роз'єднана. Навіть у нашій УКЦ не всі виявляють послух супроти глави Церкви, а це може довести до небажаних наслідків, — і ще — слід пам'ятати тим, хто наслілився на непослух Патріярхові Йосифові I, — ми того не розуміємо, а якщо так, то люди, які йдуть проти об'єднання будуть безжалісно викріслені з нації. Дорога на Україну для таких буде навіки закритою. Ці люди нічим, я повторюю, нічим не причинилися у справі визволення України, — чим могли, шкодили і продовжують шкодити... **Деколи ми думаємо, що то агенти Москви.**

Проіснує якщо:

ми не об'єднаємося з польськими патріотами; слід забути все те, що нас роз'єдувало, в нас аж надто достатньо є того, що нас об'єднує.

Проіснує якщо:

ми не нав'яжемо тісніших дружніх зв'язків з німецькою нацією, — не слід забувати, що первісні німецькі землі тепер під Москвою (Німецька Демократична Республіка — примітка ВзР).

Проіснує якщо:

ми не об'єднаємося із здоровими російськими

національними силами, яким чужі шовінізм і велико-державні струмління.

Проіснує якщо:

ми забудемо про понад двадцять мільйонів Українців, що загинули від голоду і від фізичних репресій.

В сучасну пору на Україні проходить дика русифікація. Що це таке? Думаю, що це провокація. Москва жде спонтанних виступів, ба і сама їх готує на те, щоб розправитися з правозахисним рухом і раз назавжди покінчти з націоналізмом.

Під час моого побуту в Янівському концтаборі приїхав лектор політуправління з Києва. Лекцію читано на тему: «Зовнішні вороги». Він почав від Китаю і при тому заявив, що на випадок війни «зеків» (в'язні — примітка ВзР) братимуть на фронт, на що заля зареагувала свистом. Опісля лектор перейшов на Польщу і при тому заявив таке: «Войтила після війни побудував понад 10.000 костелів, до війни їх було в Польщі 7.000. Поляки готуються до війни з СССР». При тому він ставив наголос на тому, що поляки не давали Українцям розвиватися національно, а тепер Росіяни підняли нам культуру. Після того патетично вигукнув: «Держава пам'ятає про вас, ви є передовим загоном робітників, яких праця ціниться; нехай вороги не думають, що їм вдасться роз'єднати наше суспільство. Ми розглядаємо питання про те, щоби реченець відбування кар зарахувався у трудовий стаж. Не вірте дисидентам!» Про націоналістів ані слова, бо знов, що в зоні їх було кілька сотень.

Чому ці «вербувальники» нараз пригадали собі, що і «зеки» (в'язні — примітка ВзР) це люди? Стало погано, в Афганістані неуспіхи, от і пробують вербувати зроспачених хлопців в концтаборах і одночасно провірити настрої «зеків» (в'язні — примітка ВзР).

27.7.1984 р.

Довге, Закарпатська Україна

ВІДПОВІДЬ УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛИКА СОВЕТСЬКО-РОСІЙСЬКОМУ ЧИНОВНИКОВІ, ЧЛЕНОВІ ТАК ЗВАНОГО РЕСПУБЛІКАНСЬКОГО КОМІТЕТУ ДЛЯ ЗАХИСТУ МИРУ, ДОКТОРІ ФІЛОСОФІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРОВІ /РАТАУ/ В. КОСОЛАПОВУ

Товаришу комуністе, захиснику миру Косолапове!

У своїй статті з 15 червня цього року під наголовком «Соціалізм і мир» Ви подали по-перше, по-друге, по-третє... ясно і чітко позицію советської платформи миру, яка склалась з вини... всіх американців, німців, англійців, неофашістів і всяких ворожих сил, які тільки і чекають як би то піти на вашу «мирну» соціалістичну державу нічим іншим, як війною...

Що таке воєнна загроза? Це — коли державні діячі не можуть, не здібні накормити власний народ, коли працівники прагнуть чужих земель, коли бояться власного народу, коли війна їм потрібна на те, щоб відвернути увагу від усіх щоденних проблем, які виникли в їх державі.

А тепер поглянемо, товаришу комуністе, що Ви несете перед собою як щит (щит комунізму) — це роззброєння. Знаючи Вас як воюючого безбожника, я радію, що Ви хочете роззброєння; якщо приглянутись

збоку, то Ви майже віруючий (дехто не згодиться і скаже, що Ви справді віруючий, цебто вірите, що соціалізм побудований, це — раз; а що комунізм наступить, це — два). При соціалізмі ваша держава купує від 70 до 80 мільйонів тонн хліба у поганих і ворожих таборові (не мішати з концтабором) соціалізмові американців... А наскільки тонн Ви розраховуєте при комунізмі, якщо це не державна таємниця? Я думаю, що американцям війна не є вигідною з чисто економічних причин: тоді не буде куди продавати надлишок свого хліба. А далі християни, бачачи, що Ви прямують всіма можливостями до комунізму, дають вам цю змогу, при тім підготовують вас, щоб Ви, не дай Боже, не впали на такому відповільному шляху,— ідіть, будьте відважні.

Роззброєння — це гарно. Але я дозволю собі Вас спитати, хто пічне перший? І чому Ви роззброюєте лише Європу і ЗСА, а як же в тій справі Азія? Але... головне, що Ви рішилися (глуний приклад заражує і ану ж вас не послухають (тому, що не знають російської народної казки «Вовк і ягнятко») — головне хотіти.

Ви дуже гарно сказали про мирне співіснування (не будемо говорити про війну в Афганістані), щоби вас не збити з толку) — співіснування — це дуже непристійне слово, «існувати» значить «не жити»... Значить не мати життєвої платформи (відразу видно, що я довгий час живу під керівництвом вашої рідної партії, термінологія моя, як глядіти на вас, — казьонна, по-справжньому соціалістична, — Ви мені вибачите: яsovets'kix viščix škol ne kinciv, — за чим не жалкую, — Вас і вашої партії ніколи не любив, — ми співіснували: я по ваших концтаборах, а Ви — в своїй стихії... Але я не хочу існувати, я хочу

жити,— Ви ж для мене і моого народу даєте тільки існування, іншим теж таке саме. Ваше «по-друге» — це демагогія, якою ЗСА дає взаміну вашим потугам (змогу говорити — додаток ВЗР) про мир. Правда ваша, демагогію треба лишити і чесно, як Ви пишете, братися за розумне. «По-третє» — це згідно з Вашим писанням «широко і різносторонньо пояснювати внутрішню політику і діяльність КПСС...» і це правильно, ану пояснюймо і поправляймо один одного. Цілі вашої партійної політики ясні, далі нема куди — русифікація; України нема, не було і не буде; збільшення тюрм, таборів, знищення нашої культури і т. д.

І Ви закінчуєте чудовими словами: «Одною з умов реалізації цієї можливості є своєчасне здійснення по вищезазначених причин миру і його насадження в чуже середовище склерованих на стримання провокацій імперіалізму до лъокальних воєнних конфліктів». Краще і не скажеш: ясно і вичерпно. Ви хочете «мирно» знищити націю лиш за те, що вона хоче жити. Мир для вас необхідний, без мирів вам не виконати даних зобов'язань партії, для вашої незмірної батьківщини.

Вперед, Косолапове! А як завоюєте мир по всьому світі, то і мені дещо перепаде з того вашого (на американському хлібі печеної) пиріжка. Та ж Ви віруюча людина, цебто ми — союзники... Подавши руку дружби українському анродові, Ви і прийшли з мирними замірами на Україну, треба ж навчити тих хахлів як творити мир, Косолапове. А що якщо Ви і ще 14 мільйонів ваших мирників, що то непрошеними прийшли на Україну, повернуться у рідну для їх серця Росію і там пічнуть будувати мир і існувати скільки їм в душі влізе...

THE UKRAINIAN WEEKLY

Yosyp Terelia goes underground

JERSEY CITY, N.J. — Yosyp Terelia, an activist in the outlawed Ukrainian Catholic Church and a former political prisoner, has gone underground to avoid being re-arrested.

According to Soviet sources, the 41-year-old dissident went into hiding in late November shortly after authorities searched his home near Lviv, western Ukraine. Earlier, Mr. Terelia had ignored a summons that he report to authorities for questioning.

Mr. Terelia, who has spent some 15 years in Soviet penal or psychiatric institutions, completed his last term in December 1983, having served one year for "parasitism."

In later 1982, Mr. Terelia and four other activists formed an Initiative Group for the Defense of the Rights of Believers and the Church. Mr. Terelia was arrested and charged with "parasitism" shortly after the group issued a letter to Soviet officials calling for the

legalization of the Ukrainian Catholic Church, which was dissolved by an illegally convened bishops' synod in 1946.

In 1976, Mr. Terelia spent three weeks in a mental institution for his religious activities. The following year, he was arrested and confined in a general psychiatric hospital in Berehovo in the Transcarpathian oblast. After a few months, he managed to escape, but was recaptured and sent to the notorious Dnipropetrovsk Special Psychiatric Hospital. He was released in 1981.

Mr. Terelia's conflicts with the KGB, the state security forces, resumed again in the summer of 1982 when his home was searched in connection with the death of his brother, Borys, who was killed in a shootout with security forces in June.

Later in the years, Mr. Terelia formed the Initiative Group in Lviv.

Soviet sources have reported that

when authorities came to arrest Mr. Terelia last month, they found only his wife, Olena. It is not known why authorities searched the Terelia home or what charges were to be brought against him.

Meanwhile, another member of the Initiative Group, the Rev. Hryhoriy A. Budzynsky, has disappeared along with his driver, sources said. The priest, who is secretary of the group, was last seen in October. No other details about the case are available.

The Rev. Budzynsky, who is said to have been imprisoned in labor camps in the 1950s and 1960s, had been the target of a smear campaign in the official Ukrainian press. In June 1983, two papers, Vilna Ukraina in Lviv and Radianska Ukraina, the Communist Party organ, carried articles attacking the priest and the banned Ukrainian Catholic Church.

ПОЕЗІЯ

Пильні студенти українознавства? Чи примусові? Талановитий поет-гуморист Богдан Мельник дає два погляди на школу українознавства: очима батьків і очима учнів.

ДВАНАДЦЯТЬ ЛІТ ПИЛЬНИХ СТУДЕНТІВ УКРАЇНОЗНАВСТВА

Надійшла година красна,
Мов та зірка в небі ясна,
Щастя й втіхи запорука.
Тріумфально заспіваймо,
Богові хвалу віддаймо,
Бо скінчилася наука.

Ох, які ми нині раді!
Вже лишилися позаді
Тих шкільних дванадцять літ.
Їх ми тут не змарнували,
Пильно вчились, працювали,
Тут відкривсь нам рідний світ.

Як згадаєм милі друди,
Радість розпирає груди,
Мов рвучкий потік шумить.
Серце жваво, дзвінко б'ється,
Щастя через вінця ллеться,
О, благословенна мить!

Правда, довгий був це шлях,
І багато в тих роках
Шкільних п'ятничних годин
Тут разом ми провели,
Ta й не знати де й коли
Все пройшло, як мент один.

Можна б їх порахувати,
Як кортить комусь це знати,
Але пошо ця забава?
Ось що знати інтересно:
Tі роки пройшли ми чесно,
Як велить студентська справа.

Ми всі хлопці і дівчата
В п'ятниці не йшли гуляти,
Хоч на це, як кажуть, мода.
Знає кожна бо дитина,
Мудрість є в житті єдина:
В школу йди, як є нагода.

А нагод тут так багато,
Чи в робочий день, чи в свято,
Лиш охоти, брате, треба.
Скажемо без самохвали,
Ми до школи мандрували
Так охотно, як до неба.

В рідній школі, Боже кріпкий!
Там не нудились ні дрібки,
Лиш учились без упину.
Очі нам огнем палили,
Як нам там оповідали
Про чудову Україну.

Казанівського секрет
Викладати свій предмет
Є педагогічний хист.
Всі події історичні
Викладає артистично,
Справжній педагог-артист.

Як говорить про князів,
Славних воїнів-витязів,
Що уміли панувати,
Або про лицарство горде,
Що громило дикі орди,
To й не хочеться нам спати.

I ми пильно уважали,
Всі слова його спивали,
Мов бджілки солодкий мід.
Слово вчителя ласкаве
Долю нашої держави
Роз'яснило нам як слід.

A коли про мову мова,
Не прогавили ні слова,
Що учитель говорив.
I Ткаченко дуже влучно
Нашу мову милозвучну,
Всю красу її відкрив.

Форми слів І багаті
I чудові, мов ті шати
Злототкани і барвисті.
De й які ще многослівні
Мови є такі чаюні,
Повнозвучні, ясні, чисті?

Письменство — це чарівниця
I невичерпна криниця
Скарбів нашого народу.
Їх ми з Мельником роками
Черпали двома руками
Мов святу цілющу воду.

БОГДАН МЕЛЬНИК

В книгах наші прометеї
Об'явили нам ідеї
Як добитися свободи.
Щоб вільним життям втішатись,
Не по смітниках валитись,
Мов мертві, гнилі колоди.

A поети передали
Свої світлі ідеали
I священні заповіти,
Щоб ми всі тут на чужині
Були вірні Україні,
Ми і наших внуків діти.

Завжди будем пам'ятати
Хто поміг знання придбати,
Хто свої віддав нам труди.
I тому старим звичаєм
Нині всіх вас величаем
Tих, хто вивів нас у люди.

Першуського, батько й мати.
Слів бракує нам сказати
Te, що серце відчуває.
A без батьківської волі
Не були б ми в рідній школі,
Kожне з нас це добре знає.

Школо наша, люба, рідна!
Хоч скромненька ти, та гідна,
I велике робиш діло.
A всілякі невигоди
Учням не приносять шкоди,
A гартують дух і тіло.

Прикладом нам є спартанці,
Не м'які американці,
Що живуть серед вигід.
Mи тверде плем'я козаче,
Що сміється, а не плаче
Серед невигід і бід.

Нарід наш увесь посполу
Переходить тверду школу
To ж гартуймось тут і ми.
Bo такий закон природи,
Що терпіння, не вигоди,
Виведуть його з тюрми.

Не забудемо теж того,
Що людей трудилось много,
Що, усім нам помогти,
А славетний відділ КУК
Приложив немало рук,
Щоб дійшли ми до мети.

Вдячні будем до могили
Всім учителям, що вчили
Нас впродовж дванадцять літ.
Вчили працювати щосили,
Щоб чимскоршє ми здійснили
Шевченківський заповіт.

Покоління молоде!
України день гряде
І вона вільною стане.
Прирікаємо тут нині
Помагати Україні
Скинути важкі кайдани.

ДВАНАДЦЯТЬ ЛІТ ПРИМУСОВИХ СТУДЕНТІВ УКРАЇНОЗНАВСТВА

Надійшла година красна,
Вже скінчилася нещасна
Наша школа, наша мука.
Хай ту школу дундер свисне,
Вже наука нас не тисне,
Ні погрози, ні принука.

Ох, які ми з того раді,
Що, нарешті, вже позаді
Тих дванадцять довгих літ!
Тут ми їх лиш змарнували,
Скільки радості зазнали,
Що старий наплакав кіт.

Як згадаємо ті труди,
То аж ріже попід груди,
Колька коле під плече.
На серденку так марктіно,
А в очах мокраво-слітно,
І слоза цюроком тече.

І подумати боляче
Про шкільне життя собаче.
Так багато вечорів
Ніби злодій у нас вкрав,
Або чорт лихий забрав
І шпурнув їх всіх у рів.

Скільки ж їх? Це легко знати.
Нумо швидко рахувати.
В році є їх тридцять шість,
А разом? Страшні слова!
Штири сотні й тридцять два.
Ось чому бере нас злість.

Ми ж всі хлопці і дівчата
Раді в п'ятниці гуляти,
Бо така в Канаді мода.
Знає кожна тут дитина,
Мудрість є в житті єдина:
«Гев а болл!», як є нагода.

А нагод тут страх багато.
Кожний «вікенд», кожне свято
Йдуть щасливці танцювати.
Ах, кортіло ж нас аж шкіра
Нам тряслась, а тут, псявіра,
В школу гонять батько й мати.

А в тій школі, Боже кріпкий!
Не навчились ми ні дрібки,
Там нудота до загину.
Вуха слухати не хочуть,
Як учителі муркочуть
Про далеку Україну.

А той перший, хитрий пан,
Сипле все в один казан
І мішає там потроха
Історичні дати, дії,
Славні, добрі і лихії
Від часів князя Гороха.

Він говорить про князів,
Наші губи зів та зів
І не можуть перестати.
Пренудні для нас ті справи.
Клоним голови на лави,
Ми воліли б радше спати.

День за днем і рік за роком
Ті князі нам лізли боком
І на яві і у сні.
Нам яке до того діло
Де, коли, кому кортіло
Панувати в ті давні дні?

Ой, та й є там про що вчитись!
Ті князі давай чубитись,
Шо аж дивно на весь світ!
І до того дочубились,
Шо всі разом опинились
У ярмі на сотні літ.

Та й тепер всі патріоти
Все наслідують до йоти
Те, що предки їх робили.
Хоч про єдність всі горлають,
Єдності таки не мають,
На крамоли тратять сили.

Через розбрат і крамоли
Навіть наші рідні школи
Животіють, не живуть.
Кожна має учнів жмінку,
Але свого загумінку
За соборність не дадуть!

Другий вчитель тче та й тче,
Що аж нас в кишкахпече,
Все одне і те саме:
Мова, речення, відміни.
В нас лишилось все без зміни,
Знаємо ні бе, ні ме.

Та шкода його турботи!
Вчитись в нас нема охоти,
Ми модерні є студенти.
Ми наслідуєм гіпісів,
Обминаємо, як бісів,
Граматичні лябіринти.

А той третій завжди меле
Ні сумне, ані веселе,
Ні то січка, ні полова.
І не влізли в наші лоби
Три літературні доби,
І не знаємо ні слова.

Що поети пишуть вірші,
Часом ліпші, часом гірші,
Те ми знаєм без науки.
То ж ми твердо заявляєм,
Що поетів не читаєм,
Хоч би брали нас на муки.

Хай всі знають супостати
Чом плохі в нас результати.
Ми, мовляв, жидівський ребе,
За освяченим звичаєм
Всю вину тепер спихаєм
На других, а не на себе.

Де ми вчилися? Шо за школа?
В катакомбах, бідна, гола,
Невигідно там сидіти.
Лавочки якісь маленькі,
І низенькі, і тісненькі,
Ми ж не є в садочку діти.

Всяке око добрє бачить,
Плем'я росле ми, козаче,
Хлопці, мов кріслаті дуби,
А дівчата, ласка з неба,
Все у них таке, як треба,
Стегна, сидження і клуби.

Ой, та й мучились небоги!
В лавочках їм терпнуть ноги,
Й ніби цього ще не досить,
Тут ще й голод докучає,
В череві він марша грає,
Картопляних чипсів просить.

Чи можливо розказати
Все, що нам прийшло зазнати?
Не можливо! Та де-де!
За стіною чути шмери,
Шелестять якісь папери,
Там навчання теж іде.

Стіни пропускають звуки,
Кашель, пчихи, всякі гуки,
Ніби експлодують бомби.

Як учитель закричить,
Грім мов в хмарі затримтить,
Аж трясуться катакомби.

А таке нераз бувало,
Криків тих було чимало,
Без поважної причини,
Бо коли яка шептуха
Шепне другій щось до вуха,
Чи великі це провини?

Тут нема нічо дивного,
Справ цікавих є в нас много,
Треба ж їх обговорити.

Нам язык свербить шептати,
А учитель в крик: «Мовчати!»
І давай шептух ганьбити.

Не забудемо ніколи
Як гонили нас до школи,
Тих знущань і всіх терпнъ.
Всі ті непотрібні тести,
Все, що мусили ми знести,
Вже скінчилося, амінь!

Аж тепер ми заживемо!
Гіркі слізози обітремо
І, з усмішкою ясною,
Просто йдемо де забава,
Бо туди судьба ласкова
Нас всіх кличе за собою.

ПРИШЛЯКАМ І ЇХ НАЩАДКАМ

Нехай ця книжка нагадає*
Вам на чужині рідний край.
До вас він з неї промовляє:
Не забувай... не забувай.

Згадайте все, що там прожито,
І зло і добре в давній час,
І ті поля, де зріло жито,
Ту землю, що ростила вас.

Про неї, Друзі, пам'ятайте,
Бо ви ж її і кість і кров,
І вашим дітям передайте
Про неї пам'ять і любов.

* Мій мемуарний твір «Егейнст тгє стрійм»

НІНА ТАРАСЮК

Її вірші на цікаву тему: Жиди і Україна. Тему, яку ми відвікли сприймати спокійно, «академічно». Нічого дивного тут немає: в умовах бездергавності присутність кожного чужого елементу на рідній землі сприймається Українцем (нормальним, розуміється, а не здохло-еміграційним) як доторк електричним проводом. «Нехай живе й пасеться карап на Україні» — це сучасна українська пародія на «дружбу народів». До того ж імперія через своїх візанталів багато по-працювала, щоб до краю зіпсувати і спаскудити стосунки між двома націями. До нормального діалогу між Українцями та Жидами поки-що далеко, як до Києва рачки.

Вірші Ніни Таракюк є приємним винятком. Це — роздуми про місце Жидів в українській реальності. Хто ми? І де ми? До чого маємо належати? «Чужим чужі ми всюди. Своїм уже ми більше не свої». Ніна Таракюк переводить цю мелодію в глибоко-людську, нормальну тональність. Це трапляється рідко. Переважно в таких випадках власну розгубленість і вікову агасферівську безпритульність намагаються перелити в кусючість і вишукування «антисемітизму» скрізь, навіть на місяці. Тільки жовч і жовч — більше нічого. «Але мусить ще бути і серце, бо ви ж люди. Тільки ви забули про нього», — каже Ніна Таракюк.

ІЗРАЇЛЬЯНИ 20-го СТОЛІТТЯ

Як називати Вас по-українськи
Гебреї чи єреї, чи семіти?
Ви — найстаріший рід: Ізраїльяни!
Вам стару славу важко воскресити!

Святий, єдиний — найстаріший родокмень!
Ви — наш початок. Може й наш кінець...
Майбутність спільну з вами в темінь творим
Як повернуть вам пращурів вінець?

Іммануїл! Тебе чекали сінокоси...
Місяць сяйвом землю розважав.
І чекання утопилось в росах
Тільки біль у серці не розстав!

Ти не йдеш... Ти зупинивсь чеканням
Ми не вдома, — ми бездомні наймити!
Вітре буйний! Розсівай світами втому
Лиш коханому на груди не впади!

Хай він летить у простір понад скелі!
Хай обминає гострі береги!
Його серце — то моя постеля!
І мої безкрайні береги!

Не порань коханого в дорозі, буйний вітре!
Світів споруду громом не розбий...
Хай Природа даст Йому оселю!
Хай Він знайде чистий водопій!

Зупинись, Іммануїл! мовчи коханням...
Зглянься на своїх Ізраїльських синів!
Розтрусиш Ти їх по світі жовтим листям
Сам зібрати їх мусиш поготів!

Іммануїл! Не будь таким жорстоким!
Злі, чи добрі? — вони всі сини.
Хай не лине в океан нечисте око
Невимовністю ти їх не потопи!

Осіни їх розумом! Зігрій коханням!
Їх серця третінням запали!
Будь Всесильним! Будь Всемилосердним!
Злим і добрим, як синам прости!

УКРАЇНСЬКИЙ БІЛЬ

Важко вдома. Важко на чужині...
Нам усюди важко від утоми.
Листок на дереві лише має відпочинок,
Як відрівтесь — стає бездомним...

Скільки нас: Колумбів, Магеланів?
Ненароджених для дерева життя...
Скільки струн намертво перемовчаних?
Скільки голосів для забуття?

Чужим — чужі ми всюди.
Своїм уже ми більше не свої!
А серце розриває груди:
Нам чужі співають солов'ї!

Скільки нас на пагорбах руїн?
Не по-людськи людського життя?
Скільки нас, роздмуханих пір'їн
По повітрі зайдлого двора?..

5.9.1984, Штутгарт

Шановний Валентине Морозе!

Мені особисто не довелось витримати те, що
Ти переніс в тюрмі, однак я глибоко в душі Тобі шлю
поздоровлення, тому що знаю, що таке тюрма в
сучасних умовах тоталітаризму і гноблення. Ти вже
воскрес із мертвих, а воскреслий не вмирає!!! Навіть,
як писав Висоцький: розстрілювати два рази не дозволяє
устав радянської армії. Тебе ж розстрілюють за
границею. Але це вистріли не смертельні: тримайся і
стій за Україну!

Валентине! Пропоную Твоїй увазі деякі віршові
твори короткого розміру. В союзі я була позаштатним
кореспондентом, то ж може допоможу і Тобі, як

Любов сердець і кволість — вища зброя!
У розбудові Всесвіту й життя.
Спинись, Іммануїл! Рятуй свідомість
Хай давнина відійде забуттям...

Скажу тобі: вони терплять за тебе всюди.
І материнським серцем я прошу:
Спаси їх! Хай ніхто не ранить їхні груди!
Ти сам їх поцілуй, як дівчині слізу!

Сивіють коси в наймах на порозі...
Ізраїльські сини при деннім світлі сплять!
І ми спимо і снами тчем узори
І разом з ними мусимо страдать!

Ти зглянься над добром, Іммануїле!
Вони вже досить крові пролили...
І їхню кров земля єсть: не в силах!
Ми мочим в ній долю оніміло!!!

Як їм допомогти? Чи я їм розтолкую!
Ти сам зробив початок — Сам зроби кінець!
Усі мовчать. А я Тобі чарую
Вірші, неначе терновий вінець...

СВІТАНОК

Хозаре мій! Омріяний, далекий,
Сизий, наче предків давнина.
Життям до спеки призвичаєний
Сторінка у історії одна.

Хозаре! Русь тисячолітня
Несе Твою нетлінну кров.
Спиніться, грози й лихоліття!
Ясніші сонця правда і любов!

Хозаре мій, тисячолітній!
Юначе юний! Мій пісняр.
Незрадно Україні вірний
Господар, батько і кобзар.

Нехай усі Тебе вважають
Пресишим, навіть престарим.
Та душі вік єдиний мають
Коханням вічно молодим.

Хозаре! Сину заповзятий!
Тебе не спинить буревій.
Лелека, на колиски щедрий
Невловний, як чаклун чи вій.

Вуперталь, 21 жовтня
1984 р.

напишеш, що б Тебе цікавило. Вірші публікую ще з
студентських часів, однак окремою збіркою видати не
маю фінансів на те, бо сказали, що мушу сама заплатити.
Але не буду Тебе затримувати ще зі своїми
проблемами. Буду рада, як дещо мені опублікуєш,
особливо поему «Ізраїльянин 20-го століття», яка пере-
ходить національні інтереси України. Ясно, що нам є в
чому вчитись в євреїв (чи як простолюдно
на них кажуть: жидів).

З пошаною, —

Ніна Тарасюк

Rebellion roils in the Ukraine

1984 was a year of new tendencies in the Ukraine. When viewed in isolation, each of these may appear incidental; however, combined they posit a highly visible trend.

It began in June 1982 with a gunfight in the Poliana region of Carpatho, involving a group of Ukrainian youth and the KGB. This was the first instance of organized armed conflict since the suppression of the Ukrainian underground in the early 1950s.

Borys Terelya, killed during the fighting, will be remembered as the first victim of this new epoch in the Ukraine's national struggle.

Last year's tendencies were a natural sequel to the gunfight. The underground magazine, *A Chronicle of the Ukrainian Catholic Church*, resumed publication.

It would be erroneous to view the *Chronicle* strictly as a denominational organ. It has become the voice of a nation. The defence of religious rights is indivisibly fused with the question of national rights.

In addition to this, the Ukrainian National Movement, an organization quelled by the KGB in the 1960s, has recommenced its activities. Leaflets distributed by the organization contain appeals for an armed uprising.

All this is commensurate with an increased demand for the legalization of

the outlawed Uniate (Ukrainian Catholic) Church in Ukraine. Last year, more than a thousand people renounced their Soviet passports as a token of their opposition to the Uniate ban.

Last November, Yosyf Terelya, leader of the Initiatory Group for the Defence of the Rights of the Church and her Believers in the Ukraine, decided to go underground. Like the gunfight in 1982, this act was symptomatic of the growing desire for a new organized underground.

The following are excerpts from a letter written by Yosyf Terelya to Lech Wałęsa, published in the *Chronicle*.

"Your struggle, and that of the entire Polish nation, is the hope which gives us strength for a resistance.

"Everything is in God's hands and all follows. God's irrevocable decisions. In love and sacrifice. For the sake of Christ and our own people we must overcome evil — create good, and irreversibly aim to an all-Christian union.

"The Polish nation is experiencing a great moral recovery, after several decades of gloom and obscurity. The leaders' perseverance and courage in the workers' movement and the Catholic Church in Poland, lend us bravery here, in Satan's own den . . .

"Difficult times have begun in Ukraine. Our nation has not suffered such oppression and distress since

Zygmunt Przetakiewicz

repressions under Stalin. Life or death.

"The Lord imparted human beings with free will. A person can choose and chooses. Life or death. Body or soul. Destruction or strength.

"It is on this, upon which our life is based. To fight or to be defeated. And once we've chosen a struggle, it means we've chosen good.

"It is difficult to create good. First, it requires overcoming one's own ego and following the doctrines of Jesus.

"Second, this calls for an all-Christian unity. A solidarity which is greatly feared by today's rulers in Moscow.

"In our hearts there is a great hope, that we shall live in better, freer times. There is a great vision in the Solidarity movement, that the Polish nation began it as a way to consolidate itself among the free nations in Europe.

"The after-effects have already made themselves known — we Ukrainians are being persecuted with a particular cruelty and hate.

"So, when the enemy persecutes us only for being Christian, for loving one's nation and one's God-given life — this means, he has neither the strength, nor the wisdom to correct evil . . .," wrote Yosyf Terelya to Lech Wałęsa.

(Zygmunt came from Poland in August 1981 and set up Solidarity offices in the U.S. and Canada.)

THE TORONTO STAR

Soviets fume at Clark's rights plea

By David Vienneau Toronto Star

KIEV — A senior Soviet official, angered by External Affairs Minister Joe Clark's tough questions about a jailed Ukrainian national, has lashed out at Canada for failing to prosecute suspected Nazi war criminals.

Clark sparked the vigorous exchange when he asked Alexander Lyashko, prime minister of the Ukrainian federation, about Danyo Shumuk, who has been held in either a Soviet prison or labor camp for almost 40 years.

Shumuk has relatives in Canada and the federal government has been pressing the Soviets since 1977 for his release. Clark said family reunification is a very important issue with many Canadians.

"I'm going to raise a point that I realize is in your jurisdiction, but that is nevertheless important for Canadians and can affect what is possible in terms of agreement between our two countries," Clark said.

He then asked about Shumuk — the Soviets have yet to reply to formal Canadian requests for his release — and was told by Lyashko that family reunification is not a problem in the U.S.S.R.

"All those who want to leave the Soviet Union to reunify have done so," he said.

Clark immediately challenged that assertion, adding that of the approximately 100 Soviets seeking to come to Canada to join family members, about 20 per cent are of Ukrainian origin.

"Those are the facts of which I am certain," Clark insisted.

The comment angered Lyashko,

who said Shumuk was in prison for crimes against the state and that his future was a matter for the People's Court to decide.

Positive aspects

"I realize it's an internal matter," Clark replied. "I raise it not to argue with you, but to draw attention to the deep interest in Canada in this issue."

The Soviets have asked Canada to improve cultural, economic and scientific ties between the two countries and Clark strongly suggested that unless the Soviets improve their record on human rights, Canadians will not respond favorably to the Soviet initiative.

Clark, who was calm but determined throughout the exchange, then proceeded to discuss the positive aspects of more cultural exchanges between the two nations when an increasingly agitated Lyashko interrupted him.

"I agree with you on the desirability for increasing such exchanges, but I still can't take myself from the issue of a person who (you say) has spent 40 years in a labor camp," he said.

Lyashko's return to the subject prompted Victor Sukhodrev, a high-ranking Soviet official who has done English translation for Soviet leaders dating back to Nikita Khrushchev, to groan and roll his eyes in amazement.

It was then that Lyashko raised

the subject of suspected Nazi criminals living in Canada.

"Let me ask you a question," he said. "How many war criminals who should be punished by international law have been prosecuted

in Canada, despite our requests for extradition?"

Clark replied that the government has recently appointed a commission of inquiry, headed by Mr. Justice Jules Deschenes, to investigate how many war criminals are in Canada and to make recommendations on how the government should deal with them.

The commission, which is to report its findings early next year, was established after reports that the government in the years after World War II provided sanctuary for Nazis in return for intelligence information they had about the Soviets.

Canada has taken action against only one suspected war criminal, even though there have been estimates that as many as 1,000 live in Canada. In 1983, Ottawa extradited Helmut Rauca of Willowdale to West Germany to face charges that he was involved in the murders of 11,584 Lithuanian Jews. He died in jail before his trial.

Clark, who is on the final leg of a nine-day tour of the Soviet Union, told Lyashko that the Canadian embassy would provide him with additional details on Shumuk.

Canadian officials here said the government was seeking to reunify Shumuk with a brother in Vancouver and other relatives "for humanitarian and not political grounds."

Earlier, in Moscow, Clark gave an impressive performance at a press conference before a contingent of foreign journalists. He raised the subject of human rights, saying Canada was hoping that by increasing contact with the Soviets, they will soften their hard-line attitude.

Clark said that he told Soviet Foreign Minister Andrei Gromyko Canadians would be reluctant to cater to Soviet desires for improved cultural, economic and scientific ties unless the Soviet record improved.

Clark also reaffirmed Canada's commitment to the western alliance.

Clark said the most important message he left with Gromyko is that even though Canada and the U.S. are allies, "we both pursue interests of our own."

BLOOR JANE HARDWARE

БРАТИ НАЙДАНИ - ВЛАСНИКИ

2392 Bloor St. W.   Toronto, Ont.

Tel.: 769-3114

Різкі господарські залізні товари і
знаряддя, кухонний посуд — металевий
шкляний і порцеляновий
Ключі тощо

WALLENBERG INFORMANT HIDING

Swedes draw a blank

By MARIA BOHUSLAWSKY

Staff Writer

Sweden's Raoul Wallenberg Association wants to question a Soviet dissident who may have new information on Wallenberg, the heroic diplomat taken prisoner by the Red Army in 1945, but the dissident's location makes it impossible.

Association president Ingrid Garde Widemar said yesterday in a telephone interview from Stockholm she's heard of Josyf Terelia but all efforts to substantiate his claims have failed.

"We've investigated but we can't find out if there's any truth to it. We'd love to talk to him but it's quite impossible because he's in Russia," said Widemar, whose organization has branches in 22 countries.

Wallenberg, a Swedish diplomat, saved about 100,000 Hungarian Jews from Nazi death camps during World War II.

He was arrested by Soviet troops after they captured Budapest in 1945. Twelve years later the Soviets said he had been arrested by mistake but had died in prison in

JOSYF TERELIA
Soviet dissident

1947 of a heart attack.

The Soviets have never provided proof of his death. If alive, he would be 72.

Terelia, an activist in the outlawed Ukrainian Catholic Church and a former political prisoner who founded a Ukrainian Wallenberg association, wrote a letter in an underground newspaper describing encounters with people who had met Wallenberg.

He said Wallenberg and his driver were arrested on orders from the late Soviet leader Leonid Brezhnev, then a major general in the Red Army.

Terelia, 41, says he believes Wallenberg is dead but his driver is alive.

Meanwhile, the Canadian Ukrainian Immigrant Aid Society has initiated sponsorship procedures to bring Terelia and his family to Canada. They believe Soviet authorities may kill him for his Wallenberg disclosures.

In a strange twist to the story it seems Terelia has gone underground. The *Ukrainian Weekly*, an American paper, quotes Soviet sources who say Terelia went into hiding last November shortly after authorities searched his home near Lviv in Ukraine.

Valentyn Moroz, a former Ukrainian dissident who lives in Toronto, said Terelia is probably secretly publishing the underground paper in which his letter appeared.

The Villager

Charges are McCarthyism says Rudzik

Ukrainians angry over war criminal charges

The Ukrainian community in Canada is angry over "unsubstantiated media reports" charging that 218 Ukrainian Canadians are war criminals because they fought in a Ukrainian division of the Nazi SS.

The charges were made by Nazi hunter Simon Wiesenthal, who was reported as saying he believed that 218 former Ukrainian officers of Hitler's SS, which he said ran death camps in Eastern Europe, are living in Canada.

The charges were repeated by writer Sol Littman in Toronto who said that he had 'tracked down' 28 of the former officers living in the Toronto area.

Orest Rudzik, a Bloor Street lawyer and past president of the Ukrainian Canadian Committee, termed the charges a

"cheap publicity gimmick" that "smacked of McCarthyism".

Rudzik said the allegations have been disproved time and time again (the division fought against the Soviet armies on the Eastern Front and never served as concentration camp guards the UCC says), and added that all of the officers involved underwent two "very thorough" investigations before being allowed into Canada.

"It's very frustrating" (for Canadians of Ukrainian descent) Rudzik told us, "it's a bit like fighting phantoms, these accusations by way of innuendo."

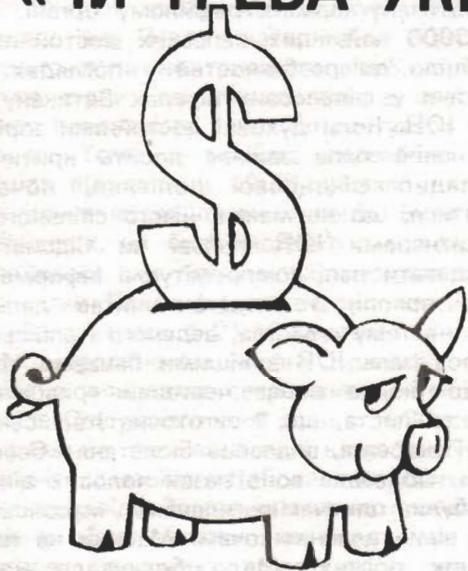
Fighting in an all-Ukrainian unit against the Soviets does not qualify as a 'crime against humanity' Rudzik asserts, saying that the 'war criminal'

charge willfully ignores the historical context, i.e. that they fought not because of pro-Nazi sentiments, but out of the hope of securing the necessary training and hardware to form a national army.

The UCC, Rudzik said, is strongly in favor of the identification and prosecution of all alleged war criminals in Canada - "all we ask is that (the prosecutions) not be conducted as a smear campaign in the media." The UCC, he said, supports and plans to be represented at the recently established Deschenes Commission which is looking into Canada's post war policies regarding the admission of war criminals. □

Bill Dunphy

УВАГА! ЗБІРКА НА НОВУ КНИГУ ВАЛЕНТИНА МОРОЗА «ЧИ ТРЕБА УКРАЇНСЬКОГО ВІЗЕНТАЛЯ?»

Вже багато читачів та слухачів заявили, що хочуть бачити статтю Валентина Мороза про українсько-жидівські стосунки у вигляді окремої брошури. Ця ідея здійснюється: Валентин Мороз пише працю під назвою «Чи треба українського Візенталя? (про українсько-жидівські стосунки)». Але видання книги стає все дорожчим. В умовах української діаспори воно практично неможливе без спонсорів. Особливо беручи до уваги, що англійський варіант книги буде, як правило, розісланий в різні не-українські установи; отже, фінансового успіху не принесе. В основу нової книги будуть покладені ідеї, висловлені у статті «Українсько-жидівські стосунки – спроба аналізу» («АНАБАЗИС», ч. 11, 1983). Звичайно, тема буде розширеня і доповнена з урахуванням найновіших даних.

Стрітсвіл, дня 2/1 1985

Шановний Докторе В. Мороз.

Я, Іван Куричак, передплатник Вашого журналу «Анабазис», повідомляю, що я одержав журнал Зима 1984 рік і посилаю передплату на 1985 рік, чек на 16 доларів.

Я підтримую Вашу ідею «Чи треба українського Візенталя?». Так, нам у теперішнім часі дуже потрібно. Ale хто є охочий ним бути?

Також нам треба українського Арафата! Аби міг нас з'єднати та привести наш народ до Києва, українського Ерусалиму, обіцяної землі.

Бажаю Вам успіхів тут, у західному світі, бо Ви говорите правду про наші потреби.

Просимо присилати пожертви на адресу:

VALENTYN MOROZ
23 Altadale Ave.
Toronto, Ont.
Canada M6S 3W7

з зазначенням: «На книгу Валентина Мороза «Чи треба українського візенталя?»

ВСІМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ –

НА КНИГУ «ЧИ ТРЕБА УКРАЇНСЬКОГО ВІЗЕНТАЛЯ?» ПОЖЕРТВУВАЛИ (в долірах):

Брага А. – 200, Хім'як П. – 50, Груш П. – 50,
Міщук П. – 50, Нацюк П. – 50, Неліпа В. і Л. – 50,
Буряк О. – 50, Орлів М. – 16, Дерій О. – 25,
Чумаченко М. – 26, П'ятка І. – 9, Сажно О. – 20,
Слюсар О. – 20, Симчич В. і Е. – 20, Мричка П. –
34, Туренко О. – 34, Чолюк Л. – 24, Смик О. – 5,
Вітрук П. – 5, Стецик Ю. – 100, Швець Е. – 50,
Винників Д. – 20, Копач О. – 10.

Список жертводавців буде опублікований у книзі.

ЩИРА ПОДЯКА!

ТРАГІЧНИЙ КІНЕЦЬ ПОНТИФІКАТУ

(РЕВЕЛЯЦІЇ ДАВИДА ЯЛЛОПА)

Весною ц.р. видано в Лондоні, а пізніше в за-кордонних видавництвах книжку знаного британського публіциста Давида Яллопа «В ім'я Бога» (*In God's Name*). Підзаголовок названо «Слідство в справі убивства папи Івана-Павла I». Стосується вона до попередника теперішнього папи, Альбіна Люціані, який помер 33-го дня свого pontifікату, вночі із 28 на 29 вересня 1978 р. Ялlop протягом трьох літ збирав доказовий матеріал, говорив з усіма людьми, які були в оточенні Івана Павла I, особливо з його обидвома секретарями, о. Дієго Лоренцо та Джон Мари, з десятками достойників римської курії, з італійськими слідчими урядовцями, агентами американської FBI, які досліджували пов'язання «банкерської мафії» Мішель Сіндоні з ватиканським банком IOR. Автор також сту-діював документи італійського крайового банку — Banco d'Italia, які стосуються до валютних махінацій IOR із збанкрутованим мілянським «Banco Ambrosio», що його зверхника Роберто Кальві знайдено пізніше мертвого на лондонському мості Блекфейрс.

Ялlop дійшов до висновку, що папа Іван Павло I був замордований, а вбивцею була одна із шістьох осіб, безпосередньо заінтересованих у його ліквідації. Належали туди, на його думку: епископ Паул Марцінкус, шеф ватиканського банку IOR; кардинал Джін Віллот; банкір Роберто Кальві; банкір Міхаел Сіндоні (відсиджує кару 25 літ ув'язнення в ЗСА); кардинал з Шікаго Джон Коді та шеф масонської льожі P-2 Лічіо Геллі (укривається в південно-західній Америці). Згідно з Яллопом, практикуючим католиком, Іван Павло I — в противенстві до свого суперконсервативного попередника Павла VI, — був реформатором, який хотів привернути Церкві її пастирське післанництво в дусі Євангелії та вказівок Івана ХХІІІ. Перед вибором на престіл св. Петра Лючіані був кардиналом Венеції і сторонив від правлячих кругів Ватикану. Мав, отже, тоді менше ворогів ніж інші кандидати, і тому був выбраний наступником Павла VI. Відразу по закінченні конколяви в Ватикані розійшлося спеціальне видання часопису «Оссерваторе Романо», подаючи життєпис нового зверхника Церкви. Представлено в ньому Івана Павла I як консервата переростаючого навіть свого попередника. Доказувано, що належить до найбільш завзятих оборонців енцикліки Павла VI — «Гумане Віте» з 1968 р., яка забороняє вірючим якот-небудь контролі народин та стосування антиконцепції. Це була неправда.

Нового Папу характеризували також реформаторські погляди на позицію Церкви в капіталізмі. Великі надії покладав на приготовлювану конференцію єпископату Латинської Америки у Пуебло (Мексико). Моменту її відкриття однакче не дожив. Був також рішенний перенести етичні норми Євангелії до фінансової сфери.

В курії Ватикану (адміністраційному органі, що складається з 3000 найвищих папських достойників) вже раніше дійшло до розбіжностей у поглядах на стосовані практики у фінансових сферах Ватикану, а особливо банку IOR. Коли духовні достойники зорієнтувались, що новий папа займає досить критичне становище зглядно фінансової політики, почали взаємно запевнятися, що не мають нічого спільног з підозрілими партнерами IOR Кальві чи Сіндоні, а також стали подавати папі компромітуючі інформації. Папа працював поволі, з розвагою читав дальші секретні доноси на тему слідства, веденого італійськими органами, пов'язань IOR з іншими банками. 1-го вересня на його бюрко попав черговий тривожний документ. Була то листа, що й виготовив італійський публіцист Міно Пекореллі, видавець бюллетеня «Оссерваторе Політіко». Подавала вона назви чоловіх діячів Ватикану, які були одночасно членами масонської льожі. Папа не вірив власним очам. Масони на найвищих церковних постах? Мало бракувало, щоб замість нього папою став масон! На листі були: кардинал Віллот; міністер закордонних справ Ватикану Агостіно Касаролі; кардинал Уго Полетті; префект впливової конгрегації єпископів; кардинал Баргіо; шеф IOR єпископ Марцінкус, його заступник єпископ Донато де Боніс та інші. Папа не любив сенсацій і непередуманих рішень. Для невтасмничених факт, що внутрі Ватикану діяли масонські структури, міг бути досить непереконливий. Однаке то була правда. У Ватикані і кулуарах папської резиденції діяли рівножайні служби інших країн.

Інформації про те, що Іван Павло I є занепокоєний фінансовими аферами ватиканського банку та присутністю масонів на експонованих становищах (а обидві справи міцно з собою пов'язувались), викликали паніку в багатьох осіб, а особливо у банкірів — Кальві і Сіндані та шефа льожі P-2 Лічіо Геллі. Якщо папа відкличе Марцінкуса, то викриє дефравдацію 400 мільйонів доларів, які Кальві у 1978 р. за посередництвом IOR переписав на конта різних фікційних закордонних товариств. Своїм занепокоєнням Кальві поділився з Лічіо Геллі. Якщо «впаде» Марцінкус, то «впаде» рівножайні Кальві, а тим самим Сіндані та Геллі. Геллі хвилину роздумував, а тоді сказав: «Це є проблема, яку треба розв'язати, і яка буде розв'язана». Стало ясно, що обидва підозрілі банкірі та всесильний шеф льожі P-2 зможуть урятуватися тільки в випадку, коли папа помре перед здимісюванням Марцінкуса.

Тимчасом Іван Павло I остаточно дійшов до висновку, що інформації про присутність масонів у Ватикані та про махінації IOR проаналізував настільки докладно, що може почати діяти. Було то 28 вересня 1979 р., останнього дня його життя. Насамперед від-

був зустріч з префектом конгрегації єпископів кардиналом Barrio. Потім потелефонував до кардиналів Фелічіта Банеллі, щоб поінформувати їх про приготовані первональні зміни (відносились вони м. ін. і до Barrio). Під час пополудневої зустрічі з Віллот папа представив йому свої пляни. Передовсім димісію Марцінкуса з керівництва банку IOR, звільнення його трьох близьких співробітників, та інші переміни. Віллот приймав зміни, що стосувалися до нього холодно, без ентузіазму, але також без спротиву. На завважу Віллота, що декотрі кардинали з курії можуть почутися вражені, Іван Павло I категорично стверджив: «Номінації жодного папи не тривають вічно. У Ватикані знаходяться люди, які помилилися в своїх калькуляціях. Свою присутність тут потрактували як звичайний інтерес. Тому я вирішив перевести зміни». Віллот вийшов від папи в 19:30, відтак у своєму кабінеті переглянув копію листи масонів. Були на ній усі здімісіоновані, не було жодного з новоіменованих. Папі залишилось вже тільки чотири години життя.

Іван Павло I ішов вчасно спати і вчасно вставав. Того вечора в 21:15 перевів іще телефонічну розмову з кардиналом Мілану Коломбо, в 21:30 попрощався з обидвома секретарями і відійшов до своїх кімнат. Слідуючого дня рано в 4:30 сестра Вінченза, як щоденно, принесла папі каву. Застукала до дверей спальні і сказала: «Добрый день, Святіший Отче». Не було відповіді. За четверті години прийшла знову. Папа сидів у ліжку, голову мав сперту на подушці, був в окулярах, в руках тримав якісь папери. Провірила йому пульс, але не відчула нічого крім холодного тіла. Подзвонила до секретарів. Один із них передзвінлив до Віллота. Той, щоправда, був позбавлений перед десятма годинами свого високого становища, але ситуація змінилася. Він не тільки залишився на становищі, але, щобільше, до вибору нового папи керував адміністрацією Ватикану. Протягом 15 хвилин

Віллот з'явився в спальні папи.

Яллопові вдалося устійнити, м. ін., в розмові з секретарями і сестрами, затрудненими в папській кухні, що Віллот забрав наперед із нічного столика фляшечку з ліком, тоді вийняв з руки мерця папери, то був список вчорашніх димісій і номінацій. Із шуфляди бюрука згинула рівною остання версія папського завіщання.

Інформацію про смерть Івана Павла I оголосив Віллот щойно в 7:27 ранку. Так інформація, як також спеціальний бюлетень,— визнав Яллоп,— мають багато неправди. Не було в них інформації про фляшечку з ліком, про документи, які папа Іван Павло I тримав у руці, змінено годину відкриття померлого, а замість сестри Вінчензи, першим начебто зауважив його анонімний секретар. Рішуче дивним видається факт, що Віллот наказав бальзамування тіла ще перед тим, заки мертвого оглянув лікар, і заки видано свідоцтво смерти. Покликав рівною до вмерлого доктора Ренато Бузінетті, який ніколи папи не лікував і нічого не знат про його стан здоров'я. Особистий лікар папи не мав вже нагоди його побачити. Др. Бузінетті стверджив, що смерть наступила коло 23:00 і що її міг спричинити серцевий удар. Все те зложилось на незвичайні і підозрілі обставини. Яллоп, отже, дійшов до висновку, що Іван Павло I, який заміряв перепровадити зміни в доктринах і структурі Церкви, а передовсім стримів до визволення Церкви від пов'язання з кругами банкірських спекулянтів, а також до очищення Ватикану з масонської інфляції, — був замордований. Яллоп вважає також, що папу отруено концентратом наперсніці (digitalis), домішаною перед тим до фляшечки з ліком. Екстракт той отрути без смаку і запаху завжди носили з собою члени льожі P-2.

Переклав з польської інж. Г. Василенко

“Perspectywy”, ч. 38 (777), 1984 р.

РОМАНА ХАБУРСЬКА

ХАРИЗМА БЛАЖЕННІШОГО ПАТРІЯРХА ЙОСИФА СЛІПОГО

Як харизма допомагала світлій памяті нашему Блаженнішому Патріярхові Йосифові в його задумах і плянах? Відповідь на це питання нелегка. Харизма Патріярха Йосифа — це була його скромна східного обряду камілавка, яка на другій сесії II-го Ватиканського Собору в Римі (29 вересня 1963 р.) заблищала не дорогими каменями чи поясом, а сяйвом 18-річного досвіду переслідувань і страждань для добра Вселенської католицької Церкви та добра Рідної Української страдальної Церкви і українського народу. Отці Собору і представники міжнародної преси тріумфально вітали нашого Ісповідника Віри Митрополита Йосифа Сліпого. «Це був найбільш драматичний момент II-ої Сесії», — занотувала преса.

День 10 жовтня 1963 року був історичним днем для нашої української Церкви. Саме в цей день Митрополит Йосиф Сліпий виголосив першу свою пропам'ятну промову, яку почав такими словами: «Не-

хай буде благословен Бог у Пресвятій Троїці й Пречиста Марія за ту чудесну змогу, що нам дана брати участь у цьому великому й величному Соборі.» Далі продовжував: «Мене уповноважують віки, мене уповноважують мої попередники, мене уповноважують не-присутні, переслідувані...» Закінчив свою промову ось як: «Ми пропонуємо, щоб Київсько-Галицьку Митрополію піднести до гідності Патріярхату».

Мілена Рудницька, авторка книжки «Невидимі стигмати», про постулат створення українського Патріярхату так висловлюється: «Яка грандізна ідня! Яка сила в цих словах! Це переконує і збуджує пошану. Ми не безбатьченки, на нашій Церкві сяйво мучеництва, за нею світле минуле...»

І тому обов'язком нас усіх — Владик, Отців і мирян було допомагати, щоб це сяйво-харизма увінчалося успіхом. Верховний наш Архиєпископ заохочував нас до успіху такими словами: «Я буду настільки

великим, наскільки великим буде мій народ!» (з промови в Римі 28 лютого 1965 року з приводу підвищення Його до кардинальської гідності).

Блаженніший Патріарх Йосиф бажав, щоб слово харизма стало власністю всього українського народу. Але, на жаль, його бажання для деяких наших Владик і деяких духовних отців були чомусь тяжкі до зрозуміння. Вони не задумувалися над глибоким змістом тих слів, бо вони наче «кочубеї» своє поступовання оправдували вузько думаючими фразами або давно перестарілими канонами. Вони наче ті «сонцевори» затемнювали ясні проміння надії на створення нашого українського Патріархату. Вони своїми поступованнями спричинювали багато душевних страждань нашему Ісповідникові віри, Верховному Архиєпископові Йосифові, як рівно ж тверезо думаючим вірним нашої української Церкви. Сівба нашого Верховного Архиєпископа Йосифа не видала плоду, бо, за словами Ісуса Христа в притчі про сіяча читаємо: «От вийшов сіяч сіяти. І коли він сіяв, деяке зерно впало край дороги, і прилетіло птаство і повидзьовувало його. Інше впало на ґрунт кам'янистий, де не було землі багато, і зраз же проросло, бо земля була неглибока. Як зійшло сонце, воно вигоріло, а що не мало коріння, усохло (Мат. 13, 4-6).

Надійшов багатонадійний 1968 рік,— посвячення Собору святої Софії у Римі, і з цього приводу Блаженніший Верховний Архиєпископ Йосиф скликав усіх Владик української католицької Церкви (присутніх було 17) на спеціальні наради в справі нашого Патріархату. Здавалося, що доля нашої страдальної Церкви усміхається: Божий український люд радіє, може і передчасно, що «в своїй хаті — своя правда, і сила, і воля!» (Т. Ш.). Але нерішучість і недисциплінованість деяких наших Владик, присутніх на нарадах, використали наші псевдо-приятелі і вороги, створивши умовини і труднощі, які не дозволили на те, щоб Київсько-Галицьку Митрополію піднести до гідності Патріархату. Верховний Архиєпископ Йосиф, як розумний духовний провідник з великим життєвим досвідом зізнав, що це діло тяжке, але добрий і відданій провідник мусить зайняти точне становище, його ціль і мета чіткі. Він не бояться невдач, бо він бореться про ідею самозбереження і тому його боротьба

має магнетичні вартості, які передаються з покоління в покоління. Здорове і свідоме молоде українське покоління, народжене поза межами України, яке виховалося в Рідній Церкві, Рідних Школах і Організаціях, зауважує різницю між розумним духовним провідником і церковним адміністратором. Вони з пошаною і любов'ю вдивлялися в постать українського провідника-Мойсея, нашого Блаженнішого Патріарха Йосифа і подивляли його чесну і корисну боротьбу не тільки для української Церкви, але для цілої Вселенської Церкви. Вони пам'ятають вірш «Мені однаково»:

«Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Приспіять лукаві і в огні
Її окрадену збудять...
Ох, не однаково мені! /Ш./

Віримо, що наше молоде покоління надальше буде цікавитися церковно-національними подіями. А почин задумів і ідеалів нашого світлої пам'яті Патріарха Йосифа, завжди буде їхнім дороговказом для нашого самозбереження.

Ми всі повинні часто читати «Заповіт» св. п. Блаженнішого Патріарха Йосифа і старатися після цих вказівок жити. Ось цитую деякі з них: «І вас, мої возлюблені діти, благаю: ніколи не відкажіться від Патріархату своєї страдної Церкви, ви ж живі Її діти! Своє благання до вас скріплюю на оцьому місці власною рукою в 1975 р. написаною Торжественною Заявою, яку ще раз повторяю: 'Бог створив людину і родину, Він є Творець також роду, племени і нації. Любов і прив'язання, якими зв'язана кожна чесна людська істота з своєю родиною належиться також Її народові і нації. Патротизм і дбання про добро своєї нації треба деколи боронити перед ворогами, чи внутрішніми чинниками, які в противному разі довели б до занедбання, що існує Богом даний обов'язок позитивно дбати про Її добро, обов'язок і право боронити Її проти будь-кого, що спричинив би Її шкоду. Тому заповітую вам: Моліться, як дотепер, за Патріарха Києво-Галицького і всієї Руси, безіменного і ще невідомого! Прийде час, коли Всемогучий Господь пошле його нашій Церкві й об'явить його ім'я! Але наш Патріархат ми вже маємо!»

THE GLOBE AND MAIL

Ramifications in Ukrainian-Vatican rift

By STANLEY OZIEWICZ

The recent flare-up of tension between the Ukrainian and Roman Catholic Churches over a letter from the Vatican curia has ecumenical ramifications far beyond the question of unity within the universal Catholic Church.

The Ukrainian Catholic Church is a Byzantine rite church, maintaining the liturgies and the traditional organizational patterns of Eastern orthodoxy while accepting papal authority.

Ever since the nearly four-centuries-old agreement establishing

Ukrainian Catholics' union with Rome there have been complaints from its members that the Vatican has tried to swamp its identity within the larger Roman Catholic Church.

The issues of patriarchy and of married clergy within the Ukrainian Catholic Church have over the centuries been symbols of that unease. They resurfaced in Canada with the recent revelation that the Vatican's Secretariat for the Sacred Congregation for Eastern

Churches had sent a letter of censure to Bishop Isadore Borecky, of the Ukrainian eparchy for Eastern Canada.

The letter says some illicitly ordained priests continue to celebrate mass "to the great scandal of the faithful" and orders Bishop Borecky to supply a list of these priests to the secretariat together with details of their irregularities. Although the letter mentions no names, this seems to be clear reference to three married men or-

dained in 1975 in Toronto who were later ordered suspended from sacramental duties.

The letter also orders Bishop Borecky to fall into Vatican line on the question of patriarchy. Many Ukrainian Catholics would like their own patriarchate, such as as the Armenians and Melchites have, but they have been repeatedly rebuffed in attempts to call their major archbishop the Patriarch of their church.

Professor Thomas Bird teaches Slavic literature and political science at Queen's College, City University of New York. Reached by telephone, Mr. Bird said the letter is blatant interference in an affair that properly belongs to the discretion of the local bishop.

"This," said Mr. Bird, "has major ecumenical implications in terms of any groups which are in theological dialogue with the Roman Catholic Church."

"It raises the question of what it means to come into communion with the Roman Catholic Church. All kinds of promises were made in 1596 when the Ukrainian Church came into communion with the Roman Catholic Church. They had a bilateral agreement setting out the rights and traditions the Ukrainian Catholics were entitled. There has been a unilateral abrogation of this bilateral contract.

"If that is an operational model, not in some dim mists of the past but in 1984, then it would seem to me that it would have to give some serious pause to Anglicans, Lutherans and any other Christians who are in dialogue with the Roman Catholic Church."

Rev. Myron Tataryn, a Ukrainian Catholic pastor in Southwestern Ontario and moving force behind the St. Sophia Religious Association, agrees:

"If Rome can't accommodate our distinctions, our married cler-

gy, our demands for a patriarch, our demands for a full synod of bishops, then how can they really accommodate the others?"

Ukrainian Catholic priests like Father Tataryn believe that certain factions in the Vatican curia are willing to accept the demise of the Ukrainian Catholic Church as the price for reconciliation with the Moscow and the Russian Orthodox Church. In the Soviet Union, the Ukrainian Orthodox Church has been submerged by the Moscow-controlled Russian Orthodox Church.

Ukrainian Catholics there have been forced to join the Orthodox church or go underground. As an underground church, it has served as a focus abroad and here in Canada of Ukrainian nationalism.

Perhaps, this is what the Vatican officials meant when they referred in their letter to Bishop Borecky of "pseudo-patriotism dangerous to ecclesiastical life."

"I do feel, without a doubt," said Father Tataryn by telephone from his St. Catharines, Ont., home, "there is a group within the Vatican curia at this point who, in a sense, perceive the issue as an issue of numbers. In other words, there are more Russian Orthodox in the world than Ukrainian Catholics.

"And so, if we have to do something to accommodate the Russian Orthodox Church and the Soviet Government in order, first of all, to make ecumenical gains, and, secondly, to gain an accommodation of the Roman Catholic Church in the Soviet Union, if that hurts the smaller number of Ukrainian Catholics, perhaps it is a loss they're willing to pay."

Mr. Bird puts it somewhat more bluntly:

"We're dealing with some curial congregation (other than the secretariat for eastern churches), which is very powerful, interfering for purposes of international politics and the internal relations with the

oriental congregations . . . And those people who have an eye on the international arena are those who are interested in dealing with the Kremlin.

"There has been a deliberate, clearly orchestrated and articulated policy of not offending Moscow, not offending the political leaders of the Soviet Union and not offending the church leaders of the Russian Orthodox Church or the Russian Patriarchy of Moscow in doing something that is contrary to the political policy of the Soviet Union, which is to eliminate the Ukrainian Catholic Church on Ukrainian soil and in which campaign the Russian Orthodox Church has shamefully colluded and collaborated."

The letter was especially offensive to many Ukrainian Catholics because it was dated merely 10 days after the death of Josyf Cardinal Slipyj, the revered Ukrainian church leader who spent years in Stalinist prisons camps but was denied the title of patriarch by the Vatican.

It is believed by some Ukrainian Catholics that giving patriarchal recognition to their episcopal leader would upset the Vatican's relations with the Kremlin and the Russian Orthodox Church, which claims the only legitimate patriarch.

Father Tataryn's stripes on the question are for all to see. The St. Sophia Religious Association which he runs is a body of clergy and laity created to perpetuate the late Cardinal Slipyj's memory and work.

For people like Father Tataryn, the Vatican's reconciliation attempts with the Russian Orthodox Church are ironical.

"The Orthodox will never give up married clergy. They will never give up their autonomy. If we can't have it, how can they be serious about this ecumenical dialogue with the Orthodox?"

КУРС ІСТОРІЇ УКРАЇНИ д-ра ВАЛЕНТИНА МОРОЗА

В 1981 році з'явилось оголошення в радіо і телевізії, що В. Мороз даватиме лекції історії України на академічному рівні в Торонті й Ошаві. В лекціях могли брати участь усі, незалежно від віку й освіти.

Це було насправді щось нове й цікаве, і на першу інформативну, безоплатну лекцію з'явилось більше, ніж 60 слухачів.

Лекції мали приватний характер, не підлягали ніякій шкільній раді, ані інспекторові.

Матеріали програми були розложені на цілий

шкільний рік, тобто на 32 одногодинні лекції. На початку шкільного року курсанти дістали теми лекцій і кожний з них мав можливість вибрати собі ті, над якими хотів працювати.

Учасники курсів були різного віку, різних професій, навіть було кілька лікарів і кілька вчителів. Пересічно на лекцію приходило коло 35 слухачів. Д-р В. Мороз — не тільки чудовий педагог, але й незвичайний промовець. Його виклади кожного абсорбували, просто заворожували. По закінченні лекцій курсанти були б ще сиділи й слухали. Валентин

Мороз викладав так, що в кожного зростала гордість, що він є частиною цієї України.

Курси д-р В. Мороза не є акредитовані, тому не треба було готовитися до лекцій. Вистачило слухати і запам'ятовувати усе. А добровільно завжди більше входить в голову.

Між учасниками курсів були студенти. Вони завжди ставили оригінальні питання, виражали цікаві ідеї і взагалі все готові до дискусій.

Шкільний рік 1981-1982 закінчили ми не градуаційним балем, тільки офіційною вечерею в українському ресторані «Караван», де наймолодші курсанти (дві сестрички, дочки п-ва Петрусів) коротенькими віршиками попрощали шановного викладача і вручили йому гарну китицю квітів.

Через наступні два роки (1982-84) ми прослухали два курси української літератури. Д-р Валентин

Мороз — незрівняний мистець слова. Читаючи поезію чи прозу, він пояснював як треба розуміти слова авторів. Для багатьох з нас він відкрив нові горизонти думання, нові брами в інший світ.

На закінчення курсу української літератури він прочитав нам свою поезію і твори сучасного гумориста Б. Мельника.

Темою курсів цього року є «Історія козацтва». Темою курсу на наступний 1985-86 рік, що почнеться 1-го жовтня 1985 р., буде «Україна в 20-му сторіччі». Хто хоче поширити своє знання, чи пригадати забуте, чи просто хоче провести культурно і приємно час у товаристві сердечних людей, повинен обов'язково записатися на лекції д-ра В. Мороза.

Спеціяльно рекомендуємо студентам і молоді, які напевно багато скористають з цих лекцій.

Е. Ш.

ТВОРЧІСТЬ МОЛОДИХ

ЗАСТАВА

Автобус зупинився біля села Медика. «Висідаємо», — сказав я до Стефана.

Сонце чудово пригрівало. Сталеве кольором шосе плинуло вздовж залізниці одного з головніших сполучень між Польщею і Советським Союзом. Обабіч дороги шуміли зелені кущі і висока трава, покриті дивним пилом темного кольору. За нецілих двісті метрів від головної дороги відбивав праворуч шлях, який провадив під залізничний міст, а дальше прямував у Медику. Наша перша ціль — церква в Медиці. За нею ми плянували відвідати деякі сусідні села.

* * *

Зі Стефаном я познайомився рік перед тим, коли він приїхав у Перемишль жити напостійно. Його батько часто відвідував нас і при нагоді намовляв мене, щоб я запізнався з його сином. Дізnavшись, що він любить фотографувати, я нав'язав з ним контакт, і це якраз дало мені нагоду здійснювати мої плани.

Перемишль — старовинне українське місто, мало захованих багато пам'яток нашої культури, яких численність із кожним роком зменшувалась. Причини були різні. Раз, не забезпеченні і не консервовані, виставлені на дощ, сніг, вітер, мороз і сонце — нищились і валилися. По-друге, Поляки, а зокрема польські священики, задиля затерята всього, що українське, руйнували і нищили наші пам'ятки із запеклою впертістю. Найбільше з усіх потерпіли церкви. Існувала велика потреба документації нашої спадщини. Різні люди, з різних спонук робили таку документацію, але все-таки цього не вистачало, а чим більше чогось такого існувало, тим краще для нашої справи. Це і мене спонукало до того діла, а коли знайшовся при-

хильник, ентузіазм збільшився і, не шкодуючи ні часу, ні грошей, вирушили ми зараз на вільне повітря.

Це була вже сьома, або й восьма, екскурсія. План дуже простий: знайти церкви, або місця, де вони стояли, в Медиці та околицях села. Околиця, де ми висіли з автобусу, не була цікавою. Типова для північної Перемищчини рівнина, на якій із півдня на схід виринали могутні зелені перемиські гори. Звідти до меж «Польської Народної Республіки» було щойно двісті метрів. Ми пішли у протилежному напрямі.

За десять хвилин оточували нас вже сільські хати Медики, характеристичні для тамтих околиць, стоячі у рядах обабіч бетонової дороги, із сантиметровою верствою жовтого болота. На щастя, тоді у сухе, жарке літо все засклю твердою шкаралупою і суха нога осталася сухою.

Церкву знайши ми без клопотів. Будинок мурований стояв посередині села, зарослий довкола деревами. Здавалося, що ховався, стидаючись чогось. Чи старого обдрапаного обличчя, чи старого спорохнілого зовнішнього одягу, а може соромився чужого вистрою, який йому дали вороги, зруйнувавши його рідний? Усе це, однак, не змогло відібрати йому цієї унікальної ураси народнього будівництва.

Покидаючи Медику, ми запитали одного діда з палицею про Шегині, які були інша описку, але чогось їх не було на карті. Діда здивованій пояснив, що це тепер «по другій стороні», значить в Советському Союзі. Подякувавши, ми спрямувалися в сторону Халупок Медицьких. Щоб не тратити часу, зійшли ми зі щляху і пішли через ліс.

З лівого боку лука спиралася інша залізниця, а з решти боків облягалала її тверда дорога. Серединою прямувала стежка. З другого боку починалися Халупки

Медицькі. Приблизно в половині дороги я помітив посиленій рух на дорозі. Військові теренові авта і мотоциклі їздили вперед і назад, якби кого шукали.

— Когось шукають, — відізвався я.

— Може нас? — засміявся Стефан.

— Не думаю, — заперечив я. — Не мають чому, вони так літають, коли довідаються, що хтось пробує перейти на другу сторону.

— Ну, не знаю, — закінчив Стефан.

Як ми так зближалися до дороги, один мотоцикл зупинився напроти нас і чекав, аж ми дійде-мо. Тільки ми вступили на асфальт, цей мотоциклист нас затримав:

— Звідки йдете?

— Від Медики, — відповів я йому. — А що, заборонено туди ходити?

— Ні, ходити можна, — він засміявся. — а тепер спокійно, найважніше, що вже вас маємо.

В міжчасі під'їхав другий мотоциклист. Перший до нього:

— Скажи Ім, що це вони. Нехай тут придуть.

Тамтой під'їхав, а перший залишився з нами. Був дуже самовпевнений і задоволений собою. Було йому може двадцять п'ять або двадцять шість років. Він сидів на мотоциклі і вдивлявся в нас, підсміхаючись під носом. Мовчав може з півхвилини, а потім відізвався:

— Маєте якісні посвідки?

— Маємо, — відповів я. — Показати?

— Ще питаетесь? Певно, що так! — викрикнув зарозуміло.

Ми подивилися один на одного здивовано і дали йому, що хотів.

— Чие то? — показав він на Стефанову.

— Мое, — відповів Стефан, давлячи в собі сміх.

— Не вкрав? — спітав він якби жартом.

— Бачу, що ми якісні страшні злочинці, — закепкував з ньюго Стефан.

— Не знаю, побачимо. — сказав мотоциклист зовсім серйозно.

«А то нам притрапилося, — подумав я собі. — Чиста комедія. Вони тут зовсім подуріли, не мають що робити. Трактують нас якби ми щонайменше пробували вагон летючок до Союзу завезти. Тільки чого вони справді від нас хочуть? Ми лише зробили пару знімок церкви в Медиці й нічого більше. Того нам не можуть заборонити».

* * *

Події наступали одна по другій з шаленою скрістю. Зараз приїхав газік¹. Сказали нам сісти зі самого заду, у вантажну частину авта, щоб ми «не мали зможи відкрити дверей і втекти». Привезли нас назад у Медику на прикордонну заставу.

Будинок невеличкий усередині села «пульсував життям». Вояки крутилися сюди й туди, один з них сидів на радіотелефоні і говорив щось завзято. Рух був великий, але щоб вони серйозно були чимсь зайняті — я б не сказав.

Сказали нам повітятати і показати все, що маємо. Повивертали ми нишенні й опорожнили торби. Вони це все забрали і пішли, а нам нічого не лишилось, тільки сісти і чекати. Це була велика, простора кімната, щось ніби приймальня. Під одною стіною стояв стіл, за яким ми сіли. Напроти, під вікном,

стояла канапа, де сідали вояки, щоб дивитися в телевізор. Вистрій приміщення не прикрашував його. На стінах висіли дошки з оголошеннями і знімками людей, ними розшукуваних. Усе це виглядало зовсім як з кримінальних фільмів, котрі можна було бачити в телебаченні традиційно, кожного четверга.

В телебаченні якраз показували вакаційну програму для дітей. Ми взялися за наш сніданок; було вже близько одинадцятої, тай ми погодніли. Коли ми так заїдалися нашими сандвічами, в телебаченні почався анімований фільм для дітей. В тій же хвилині сталася неймовірна річ — усі вояки, що були в нашій і другій кімнатах, замовкли й кинулися зі страхенною скорістю на канапу, переглядаючись, хто скоріше сяде й займе краще місце. На цій бідній чотириособовій канапі всадилося та аж шістьох. Стиснені, як оселедці в бочці, живо реагуючи, вони оглядали фільм, призначений для дітей передшкільного віку. Я зі Стефаном не могли вдергатись від сміху — люди дорослі, в роках двадцять п'яти до сорока, а поводились, як діти в садку. Сцена була така смішна, що ми зовсім забули, де знаходимся і чого нас сюди привели.

Кінець-кінцем, після годинного очікування не знати на що, почали нас кликати на переслухання. На перший вогонь взяли мене. Тепер я трохи затривожився, але, стараючись не тратити голови, байдаро пішов туди, куди мене попровадили. Я думав собі: «Що зроблять то зроблять. Забити мене не заб'ють, бо не мають за що, а чим більше станеться, тим більше матиму що друзям розповідати. Крім того, ціла ця історія була якимсь безглуздям. Через нас двох стільки наростили замішання, що хто-небудь міг би подумати, що тут ціла сотня ворогів пробувала кордон перейти».

Повели мене вузьким коридором у капітанську канцелярію. Поруч з капітаном там сидів той рядовий, котрий нас зловив. Він вдивлявся в мене, усміхаючись так вдоволено, якби я був неабиякий злочинець. Насередині стояв великий стіл, за яким вони сиділи. На ньому стояли наші речі. Капітан переглядав мої записки, роблені паралельно зі знімками. Він не все міг відчитати, бо частина була писана українською мовою, а бувало, що й староцерковну вживав, коли відписував якісні написи. Для нього це була справжня латина, він ні слова не міг зрозуміти.

Почали дуже звичайно — від прізвища, адреси, питали звідки маємо карту, яку до речі можна купити в кожній крамниці з газетами і сигаретами. Самого капітана найбільше цікавили «Шематизм», яким ми послуговувались, а також пощо і для кого це робимо. Цікава була версія рядовика щодо наших планів. Тому що знайшли в мене більшу суму грошей та квиток на поїзд зі Щецині, він дійшов до геніального висновку, що ми пробували втікати на Захід. Пояснював це дуже просто і, за його словами, логічно. Розповідав це так: «Коли йому не вдалося забратись на корабель у Щецині, він повернувся назад до Перемишля, знайшов друга та пробував втікати разом з ним через «Івана», себто Советський Союз». Мене це дуже забавляло, але з огляду на серйозність ситуації не пасувало голосно сміятись. Не міг я повірити, що хто-небудь міг видумати таку нісенітницю. Раптом капітан запитав, для чого нам потрібні були Шегині. Я йому пояснив, що це село перед війною було частиною медицької

парохії, а що цього села нема на карті, то ми спитали когось старшого з села, де вони поділися. Дізnavшишь, що вони після війни нашлися по другій стороні кордону, ми їх залишили та пішли зовсім дінше. Щойно тоді я зрозумів, чому за нами так шукали.

Коли закінчили зі мною, закликали Стефана. Питали його про ті самі речі, що й мене. За півгоди-

ни нам усе звернули і сказали, що якщо робитимемо ще щось таке, то треба їм сказати, щоб вони про це знали, і тоді не буде жодних клопотів. Залишаючи будинок, ми побачили на коридорі того самого діда, котрого ми питали про Шегині, який сидів на табуреті і смачно заїдав якусь юшку.

¹ Сovітське мале військове авто (як «Jeep»)

800-РІЧЧЯ «СЛОВА О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ» (1185 — 1985)

ЯРОСЛАВ ЛЕБЕДИНСЬКИЙ

ЛИЦАРСЬКИЙ ІДЕАЛ У «СЛОВІ О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ»

«Чи нам не добре було б, браття,
Начати давніми словами
Сумну повість о Полку Ігоревім,
Ігоря, сина Святослава?»

1. Від історії до національного міту.

Літом 1185 року, біля невідомої нам ріки каяли в донських степах, армія сіверського князя Ігоря Святославича й його брата Всеволода була знищена по-

1. Від історії до національного міту.

Літом 1185 року, біля невідомої нам ріки Каяли в донських степах, армія сіверського князя Ігоря Святославича й його брата Всеволода була знищена полоцьким ханом Кончаком. Ігор опинився в полоні, але втік кілька місяців пізніше й повернувся в Русь.

Невдалий похід 1185 р. був в історії боротьби руських князів проти степових кочівників. Лише епізодом. Такі бої, перемоги й поразки були вже звичайною подією. Але битва на Каялі та загибель армії Ігоря мали зовсім незвичайний наслідок. Один з піснетворців Київського Двору написав епічну поему про «Ігорів похід», текст котрої був випадково знайдений в російському монастирі в 1792 р.

Це «Слово о полку Ігоревім» є наряду з «По-вістю временних літ», найважливішою пам'яткою руської літератури київської доби. Для мовознавця, історика, літературознавця, воно є безумовно першорядне джерело. Але «Слово» цікавить нас ще з іншої точки зору. Воно є гімн руському лицарству.

«Слово о полку Ігоревім» представляє свідомий процес перетворення історії (недавньої історії, бо твір був написаний в роках 1185-1187) в епічний міт. «Героїчна поразка» Ігоря стала для невідомого піснетворця приводом прославлення руських князів і вояків.

Той самий (хоча повільніший) процес можна спостерігати у випадку французької «Пісні про

Ролянда» чи німецької «Пісні про Нібелунгів». В обидвох випадках національний епос обґрунтovаний на історичних фактах. Смерть Маркграфа Бретанії Ролянда в бою з баскськими розбійниками (IX ст.), і гуннський напад на бургундський народ коло Вормса в 443 р. На основі цих давніх подій французький і німецький поети намалювали ідеальну картину лицарської слави. Безталанні герої (Ролянд, бургундський король Гюнтер...) стали символами чести й мужності. Ці безсмертні постаті є тепер набагато дійсніші, ніж свої історичні прототипи. Європейському лицарству вдалося через ці твори залишити майбутнім поколінням ідеалізовану пам'ять.

До того ж духовного руху належить і наше «Слово», що показує, якими подібними були ідеали східно- і західноєвропейського лицарства.

2. Руський лицар за «Словом»

«Слово о полку Ігоревім» нічим не є «народним» твором. Воно було написано для певної еліти і прославляє її. Отже, центральною постаттю поеми є княжа Дружина, носій ідеалу і надії всієї «руської землі». Сам князь виступає, за київською традицією, «першим серед рівних» і вважає своїх дружинників «братьями».

Князі чи прості дружинники, руські лицарі є передусім воїни. Вони бо-

«Під трубами сповіті,
Під шоломами викохані,
З кінця спису годовані.
Путі їм відомі,

Яруги їм знайомі,
Луки в них напружені,
Сагайдаки відкриті,
Шаблі нагострені»

Іхнє життя — це довгий бій проти невичерпних сил степу. Верховними їх цінностями є ті ж самі, як і в західноєвропейських лицарів: вірність, хоробрість, честь і слава.

«Скачутъ, яко сірі вовки в полі,
Шукаючи собі честі,
А князю — славу»

Та, як і в Західній Європі, цей шляхетний ідеал не обмежується до примітивного прославлення сили й війни. Честь і слава є нагорода справедливого бою. Це, очевидно, з гіркої критики княжих «крамол» і міжусобиць.

«Ярослава і всі внуки Всеславові!
Уже понизіть стяги свої,
Ховайте свої мечі оганьблені,
Вже бо втратили прадідню славу!»

«Той бо Олег мечем крамолу кував
і стріли по землі сіяв»

«Тоді за Олега Бориславича
Сіялись і росли усобиці,
Гинуло життя Даждьбожого внука,
В княжих крамолах вік людських
скорочувався.

Тоді по Руській землі рідко раті гукали,
Але часто ворони крякали,
Трупи собі ділячи,
А галки своє слово говорили,
Хотіли летіти на поживу!»

Воїнів меч повинен служити добрій справі, себто, за «Словом», вірі й вітчизні.

3. Релігія і лицарство в «Слові о Полку Ігоревім».

Боротьба «храбрих Русичів» проти Половців є теж боєм проти поганства: Половці — це «полки погані», «діти бісові» і т.п. Однак, і в руських Дружинників панує цілком «поганська» атмосфера. Їх звату «Даждьбожовими внуками» і порівнюють зі сонцем. Давні слов'янські Боги Троян (місяць?), Стрибог (вітер), Хорс (сонячне світло), Велес (поетичне натхнення) присутні в усьому творі:

«Були віки Троянові»...

«На землю Троянову»...

«На своїм віці Трояновім»...

«Великому Хорсові вовком
путь перебігаючи...»

«... Віщий Бояне,
Велесів внуче...»

Поруч них з'являються інші постаті слов'янської релігії: Див, себто зловісний птах, вісник страху й тривоги; Богині Карна і Желя, уособлення скорботи та розpacу». Ще яскравіший є загальний поганський тон твору: Природа живе, ділиться з людьми радістю й журбою, ріки говорять:

«Никне трава пающами,
А дерево з туго до землі клониться»

«Донець Каже:
Княже Ігорю!»

і Ярославна, вірна дружина Ігоря. Молиться сонцю на валах Путівля:

«Світлеє і трисвітлеє Сонце!»

Як треба це розуміти? Напевно, не йдеться просто про літературні довідки. З другого боку, алюзії «Слова» до давніх Богів і Богинь не значать, що поганська віра ще мала своїх прихильників при кінці XII-го ст. серед військової еліти Київської Русі. Погани, напевно, це були, а радше серед селян найдальших земель Держави. На нашу думку, «Слово о полку Ігоревім» вказує на злиття давньої віри з християнською релігією внутрі єдиного лицарського ідеалу. Такий феномен існував і в Західній Європі, де культ святого Юрія, наприклад, має глибоке дохристиянське коріння.

Отже, «Слово» нам дає про лицарську містику Руси коштовні відомості й довідки, котрі «Повість временних літ» і інші хроніки взагалі промовчують. На Сході, як і на Заході Європи, лицар був «воїном християнства», а тимчасом не цурався власної дохристиянської духовності. Спостерігаємо тут не звичайне «двоєріство», а справжнє злиття.

4. Руський патріотизм

Друга велика складова частина лицарського ідеалу за «Словом» — це патріотизм, себто вірність рідній землі. Ігор бо

«Повів свої храбрі полки
На землю Половецькую,
За землю Руськую».

Князь і Дружина втілюють землю, їхня доля невід'ємно зв'язана з нею. Коли вони гідно правлять країною, захищають її від «поганських» орд, то:

«Страні раді, гради веселі.
Заспівавши пісень про старих князів,
Потім про молодих співають...»

А коли вони зраджують своїй місії, б'ються проти своїх власних братів, кажуть один одному:

«Се мое, а то мое те»,

то:

«З ранку до вечора,
З вечора до світу
Летять стріли гартовані,
Грімлять шаблі об шоломи,
Тріщать списи булатні,
В полі невідомім,
Серед землі Половецької.
Чорна земля під копитами
Кістими була засіяна,
А кров'ю полита,
Тугою зійшли (ці кості)
На Руській землі!»

Це уточнення землі з елітою нагадує нам подібне поняття кельтів про ролю монархії і лицарства. Недавній фільм Джона Бурмана «Екскалібер», обґрунтований на кельтській легенді про короля Артура, дає найкращу ілюстрацію цього поняття: лицар Персівал каже королю Артуру: «Ти є земля!»

Руські лицарі захищають Руську землю, тому що вони є земля. І цілий народ, як це показують бувальщини про «Багатирів», ідентифікується з ними, як пізніше українські селяни з козаками.

5. Міт і ідеал

Ця ідентифікація нам пояснює, чому ціле руське

сусільство помагало князям і дружинникам будувати національний лицарський міт. Для піснетворця київського Великого Князя, котрий написав «Слово о полку Ігоревім», як і для авторів і слухачів народних бувальщин, лицарство було ідеалом. Вонозалишалося, після остаточного розгрому Русі в 1240 р., символом золотого віку:

«О, стогнати руській землі,

Згадуючи колишній час і колишніх князів»

Такою була мета невідомого нам автора «Слова», котрий хотів дати своїм співітчизникам і їх нащадкам приклад і зразок. Чи він удався?

Українська історична традиція була, до Грушевського, зв'язана майже виключно з козацьким періодом. Київську добу вважали за менш цікаву саме тому, що інші народи мали претензії до неї. Отже, лицарський міт утілювали не руські дружинники, а запорожці. Наприклад, патріотична тематика Тараса Шевченка чисто козацька.

Одна з перших проявів зацікавлення українських патріотів Київською Руссю знаходиться в славетнім

памфлеті «Історія Русов». Але ця тема стала народною тільки при кінці XIX ст., завдяки Грушевському та Іванові Франкові.

Сьогодні свідомі Українці вже краще вміють боротися за свою історію. Лицарський ідеал Київської Русі, це наша спадщина, которую нам доводиться зберігати й розвивати. Пам'ять бо славних часів містить і надію, що вони повернуться.

Цей ідеал важливіший та глибший від усіх політичних чи «націоналістичних» принципів. Він бо є світогляд еліти. Це напевно зрозуміють ті, котрі до цієї еліти вже належать.

Примітка: Читати зі «Слова о полку Ігоревім» взяті безпосередньо з давньоруського тексту, видавництво «Дніпро», 1977. Правопис і надто застарілі слова оригіналу замінені сучасними українськими правописом і словами.

В наступному числі журналу буде вміщено фрагменти «Слова о полку Ігоревім» французькою мовою, в новому перекладі Ярослава Лебединського.

ЛИСТИ З ЗАГАЛУ

Вш. пане Мороз!

На прохання п. Федика, Ви вислали мені один примірник «Анабазису», за що дуже дякую. Пане Мороз, «Анабазис» дуже легко читати, він дуже цікавий. Прочитав я його від дошки до дошки з захопленням і з насолодою, як рівно ж Ваші статті у «Віснях Комбатантів» читаю з насолодою.

Пане Мороз, пишіть, пишіть, будь ласка, Ви є Богом покликані до того. Щасти Вам Боже!

Остаюсь з правдивою пошаною до Вас,—

I. Бойчак

Вельмишановний Пане Докторе!

Прошу перешліть мені один примірник Вашої дуже цінної праці «Лекції з історії України». В цьому листі пересилаю Вам мій чек на суму \$10.00, на покриття кошту книжки та поштової пересилки.

Дуже, а дуже варто опубліковувати Ваші лекції також англійською мовою. Ваші лекції та відповіді студентам чудові. Ваш оптимізм і віра в кращу будучину нашого народу підносять на дусі навіть зневірених. Читаючи Ваші лекції і радів і вдячний був Божому Провидінню за те, що післало нам таку людину.

Прийміть щирі вислови глибокої пошани до Вас.

Корнель Крупський

Їх є ще кілька десятків примірників — книг

ВАЛЕНТИНА МОРОЗА

«ЛЕКЦІЇ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ»

Замовляйте, хто не встиг цього зробити раніше!

Замовлення — на адресу «Анабазису».

Шановна Редакція!

Коли подивимося на карту Руси-України доктора Степана Рудницького, тоді знатимемо, як наша, а не своя Батьківщина є звужена. Він писав: «Де гомонить українська мова — там є Україна». Це, мабуть, було давненько, коли він це писав, а тепер як і що є з нами і з Руссю-Україною?

Ми, Лемки, автоматично є натуральними стражами західних земель Руси-Україна, а як ми її можемо самі обороняти та оборонити, як ми не будемо помочі від усіх братів-Українців мати?

Лемків у ЗСА й Канаді є поверх 2 мільйони, але вони того не знають: хто вони є, ким та за що закуті! Вони не лише є Лемки, Руснаки, Русини, але ще й «карпатороси» та «тутешні».

Лемків зорганізували багато союзів, аж 4 українських, а поверх 5-6 інших, де є Мадярони та Русофіли панами.

Остаюсь з належною до Вас пошаною,—

Василь Челак-Челюк

ТРЕТЬЯ ПОЖЕРТВА СЛАВУТИЧІВ

У грудні 1984 р. родина Славутичів в Едмонтоні, а саме дід Яр, його син Богдан та внук Богданко, з метою вшанування пам'яті свого предка Михайла Жученка (1840-1880), харківського правника та співзахисника й фундатора Наукового Товариства ім. Шевченка, внесла третю річну пожертву в сумі 1,000 дол. — на докінчення словникової «Енциклопедії українознавства», над якою працюють науковці в Сарсейі.

Попередні річні пожертви, зі згаданою метою, були такі: 1,000 дол. до Пенсильванського університету, в якому Яр Славутич здобув докторат 1955 р. з української літератури, завдяки дворазовій стипендії від того університету, та 1,150 дол. Шевченківській Фундації у Вінніпезі, що надає допомогу українським мистцям і письменникам у Канаді, зокрема на видання їхніх творів.

Пожертви родини Славутичів даються щороку тим освітнім, науковим чи іншим установам, що найбільше потребують допомоги у своїй корисній праці для визволення України та збереження й розвитку її культури.

Маркіян Ковалюк

Високоповажний Докторе Валентин Мороз!

На тему ту, що Ви хочете видати книжку під заголовком «Чи треба нам Візенталя?» хочу поділитися з Вами своїми думками. Звичайно, що треба, але не в одній особі, а в організації, так як це Жиди помогають Візенталеві. Але, з другого боку, наша біда в тому, що нашого Візенталя ССР не пустить до себе, так як пускає агентів Візенталя. Та й у західних державах нашему Візенталю демократи не дадуть дихати, пришиють йому «антисіонізм» і всяку брехливу небилицю. Нашому Візенталю жодна країна не дасть так полоскатись в чужих державах, як це дають жидівському, тому, що збирає всякі брехні про українців, бо для них треба нашого чернозему.

Взагалі нам, Українцям, потрібно менше говорити з Жидами, бо ж вони не є наші сусіди, щоб ми з ними сварились за кордони, а коли хтось з Жидів хоче жити на Україні, то мусить боротись по стороні українського народу проти наших ворогів. Звичайно, що коли Жиди й далі будуть по стороні наших ворогів боротись проти Українців, то звичайно, що при боротьбі за державність попадає не лише чужинцям, але й своїм зрадникам.

В журналах і в пресах є важлива сила, коли є багато дописів читачів різних поглядів, а потім відповіді на них. В тому громада дізнається більше правдивих поглядів на все те, що в нас діється.

Сьогодні ми на еміграції маємо редакторів, що себе почують немов фармер-самовласник, а читачів рахують немов домашніх тварин, що мусять те читати, що дозволить редактор. Ставлять дописи тих читачів, хто росхвалив часопис і покладе грошовий переказ на той часопис. Але ті є добре дописи, якими б цікавилися читачі. Таких дописів наші редактори тепер не друкарють, і тим знеохочують нарід до всього українського.

Виписую я 5 часописів і 4 журнали. Час одержиш одержиш два або й три часописи, а читати нема що, бо хоч і є статті, але беззвартиці і довгі, що нудно читати.

Сьогодні, як ніколи, стали творитись партійні ідоли, що незабаром стануть до них молитись за свої гріхи і за спасіння у вічний рай. Замість того, щоб забувати те все трагічне і шукати нове, конструктивне, то щоденно сваряться за те, хто краще воював і керував. Це робиться при розподілі здобичі, а не в такій безвиграшній ситуації, яку ми здобули, спасаючи своє власне життя.

Я багато писав до різних часописів добре дописи, але мало хто звернув на них увагу. Та не лиш я один, а багато скаржаться на те, що пишуть добре дописи, але їх ніколи не видно в нашій пресі. Критикуємо Москву, що там є диктатура, а в самих ще гірше, ніж в московській «Правді».

Пригадую, як наші партійці плакали за Вами. Ви приїхали, але не похвалили, як то вони думали, тому стали дивитись на Вас вороже. Сьогодні, якщо б всі ті дисиденти приїхали на еміграцію, то жодний з них ніколи б не похвалив нас за цю ворожнечу партійну і парафіяльну, а тому, що не похвалили б, то до всіх тих наших дисидентів наші партійні провідники ставилися б вороже.

Кожний хоче бути диктатором, але щоб самому бути підлеглим під диктатуру, того ніхто не хоче. Нам потрібна не диктатура, а братерство рівних з рівними, які між собою самі виберуть провідника і будуть дивитись, чи той провідник надається на провідну людину, бо багато тих, що вибирають, потім розчаровуються ним за його невмілість.

На цьому кінчу і бажаю Вам всяких добріх успіхів у Вашій праці на чужині.

Ваш приятель,—

М. П. Боровик

THE GLOBE AND MAIL

Ukraine's wartime unit never linked to war crime

BY L. Y. LUCIU

Dr. Luciu is a postdoctoral fellow in the University of Toronto's ethnic and immigration studies program.

STORADICALLY since the end of the Second World War, reports have appeared in the media suggesting that large numbers of Nazi war criminals and collaborators managed to escape justice and hide in Canada.

Amid recent media scrutiny, however, were serious misrepresentations regarding the character and role of the Ukrainian Division "Galicia," comprised of Ukrainians recruited by the Germans to fight against the Soviet Union.

These charges rest on the false assumption that all soldiers of East European units attached to the German armed forces were motivated by collaborationist and anti-Semitic sentiments.

This situation has deeply concerned the Ukrainian Canadian Committee, which recently issued a statement indicating that whereas all Canadians wish to see genuine war criminals found and legally prosecuted, the current publicity has impugned the good name of Canadians of Ukrainian background.

When Nazi Germany invaded the Soviet Union in June, 1941, its leadership had no intention of recruiting Ukrainians to the German armed forces. Like all other

Slavs, the Ukrainians were relegated to the category of Untermenschen (sub-humans); Ukraine was considered a source of food and raw materials for the Third Reich as well as an area of future German colonization. Hundreds of thousand of Ukrainians were persecuted by the Nazis; thousands were to perish in concentration camps.

Not until 1943, following the German defeat at Stalingrad, was the Waffen-SS permitted to recruit a "Galician Division" from the population of Western Ukraine. Even at this point (July, 1943) Adolf Hitler and Heinrich Himmler strongly opposed any concessions to Ukrainian nationalism and insisted that

the division be referred to as "Galician" and not "Ukrainian".

Ukrainians were willing to join the division because they anticipated that the defeat of Germany would be followed by a further conflict between East and West. They were eager to have ready a military formation — even one originally sponsored by the Germans — to serve as a nucleus for an independent and national Ukrainian army able to resist Communist aggression. Accordingly, the agreement creating the division specified that it would be used exclusively against Soviet forces and not against the Western Allies.

Following several months of training the division was transferred to the Brody area of Western Ukraine, where it was included in the 1st Armored Army of the "North Ukraine" Army Group. Thrown up against vastly superior Red Army forces and surrounded in the "Brody pocket" on July 19-20, 1944, the division's 13,000 soldiers were badly mauled. Only one in five survived. Some of these men joined the Ukrainian Insurgent Army which fought both Germans and Soviets.

Subsequently, the division was reformed at Neuhammer in Silesia, thereafter taking part in relatively minor military engagements. At no point was the division involved in the Nazi extermination of Jews or other Slavs.

On April 27, 1945, at the insistence of the Ukrainian soldiers, the division was renamed and reconstituted as the 1st Ukrainian Division of the Ukrainian National Army under the command of Major-General Pavlo Shandruk. It surrendered as such to the British near Radstadt on May 8, 1945, its members being accorded the status of surrendered enemy personnel.

Eventually the division was interned at a camp near Rimini, Italy, where British and Soviet investigators thoroughly reviewed its war record. In a then-secret report prepared for the British Government, D. Haldane Porter, who was in charge of Refugee Screening Camp 374, Italy, wrote (Feb. 21, 1947) that Ukrainians had enlisted in the division "in the hope of securing a genuinely independent Ukraine . . . they probably were not, and certainly do not now, seem to be at heart pro-German."

In a "top secret" report regarding the repatriation of Soviet citizens, sent to the undersecretary of state at the British War Office, London, it was noted that compelling members of the division to accept repatriation to the Soviet Union would certainly "involve the use of force or drive them into committing suicide". Furthermore, the knowledge that these individuals, if sent back, would be dispatched to "an almost certain death" was considered out of keeping with British traditions of justice and democracy. Since the United Nations War Crimes Commission indicated to the British Foreign Office that it had no Ukrainian war criminals on its list, the decision was made not to forcibly repatriate members of this unit to the Soviet Union.

The division was therefore transferred to Britain, beginning in June, 1947, and held there by the British Government until further screening could be carried

The winding line of Germans captured at Stalingrad. Right: Russians defending the city. Below: Field Marshal Von Paulus surrenders to end the battle. After Stalingrad, the Ukrainian Galicia division was recruited by the Waffen-SS.

out. As early as 1946, prominent Ukrainian Canadians had attempted to secure the release of the division's members, while also helping them emigrate to

Canada. On May 31, 1950, following consultations with the RCMP, the Cabinet issued a statement admitting members of the division to Canada.

The High Commissioner for Canada in Britain wrote to the Secretary of State for External Affairs that, "while in Italy these men were screened by Soviet and British missions and neither then nor subsequently has any evidence been brought to light which could suggest that any of them fought against humanity. Their behavior since they came to this country has been good and they have

never indicated in any way that they are infected with any trace of Nazi ideology.

"From the reports of the special mission set up by the War Office to screen these men, it seems clear that they volunteered to fight against the Red Army from nationalistic notions which were given greater impetus by the behavior of the Soviet authorities during their earlier occupation of the Western Ukraine after the Nazi-Soviet Pact. Although Communist propaganda has constantly attempted to depict these, like so many refugees, as 'Quislings' and 'war criminals' it is interesting to note that no specific charges of war crimes have been made against any member of this group."

Understandably, the Canadian Jewish Congress (CJC) was concerned about the admission of individuals allegedly guilty of "war crimes" to Canada. Its representations to the Canadian Government, however, were based on misinformation.

The CJC claimed that it possessed "actual documentary proofs" of the division's involvement in war crimes. When asked to produce these by the Ukrainian Canadian Committee, during August and September, 1950, it failed to do so. Nonetheless, the stir created prompted the Cabinet once again to consult the British Foreign Office to make certain the division was not a Nazi formation. The British confirmed that the group was neither anti-Semitic nor guilty of war crimes. On Sept. 25, 1950, the Cabinet reaffirmed its earlier decision to admit the division's members to Canada.

No evidence has since been produced to

suggest the Cabinet's decision was inappropriate.

The major, and highly dubious, source of allegations against the division is the Soviet propaganda machine. Since the war's end, Soviet authorities have generated a stream of undocumented brochures associating the division with the Holocaust. The most recent of these was titled *The SS Werewolves* by V. Styk. No scholarly work has substantiated any of the Soviet claims. One may refer to the following non-Ukrainian historians — John Armstrong, *Ukrainian Nationalism*; Nikolai Tolstoy, *Victims of Yalta*; Alexander Dallin, *German Rule in Russia, 1941-1945*; or David Littlejohn, *The Patriotic Traitors* — for objective descriptions of the division's history. Regrettably, Soviet misinformation continues to fuel controversy about an issue that was resolved by 1951.

Furthermore, a wealth of documentary and oral evidence shows the division cannot be linked to crimes against humanity. For example, Dr. Wasyl Veryha, a veteran and author of several books on this formation, says, "The Ukrainian Division 'Galicia' never took part in the extermination of the Jews or in the suppression of the Warsaw Ghetto uprising. It was strictly a military, front-line unit of the Waffen or Armed SS, and never a concentration-camp guard formation."

Those concerned with identifying and prosecuting war criminals should make full use of the material readily available in Canadian archives and libraries before making charges. To ignore the evidence is to fall prey to propagandistic distortions.

ПЕТРО МАСЛІЙ

З НЕДАВНО МИНУЛОГО

Перейшовши на 58-му році життя на передчасну та заслужену пенсію, знайшов я більше часу, щоб заглянути до свого еміграційного архіву. Він досить багатенький і змістом цікавенький. Був би на багато більшим, коли б не горка доля життя і оточення під Бродами та затрата цінних знімок, свідоцтв, виказок, родинних цінностей тощо. Нерозпаковані залишились у військовому наплечнику у стодолі українського селянина у селі Безруди біля містечка Красне. Такі були обставини, що треба було думати про рятування життя, а все інше, хоча як цінне і зараз жалуване, мусило йти на другорядний плян. Зараз справляє мені велику приємність дивитись Військову Книжку принадлежності до Першої Української Дивізії Української Національної Армії. Зазначенено у ній, що я був добровольцем 11,175-им і вишколеним радистом. Враже мене однак подана дата записяння, бо так склались були обставини, що я, будучи висланий на шоферський курс до КДФ-Штадт біля Браншвайгу, організовану присягу не складав, а до особистої присяги на вірність будь-якому чужому наїзникові аж ніяк не спішився. Без військової присяги перебув полон і живу посьогодні.

Цікавий є другий момент, виданий у таборі полонених у Ріміні Комітетом Міжнародного Червоного Хреста. Напрочуд документи дуже добре збережені, хоча папір постарівся. Добігає сорок років. Дуже цікавими є записи на туалетному папері з Рімінських Матуральних Курсів. Багато цінного і мудрого матеріалу занотовано на цьому папері. Документація така є добра для огляду молодим поколінням, щоб власними очима бачили, при яких «люксусах-вигодах» приходилося молодим полоненим здобувати знання. Без підручників, без приладів і у голоді та холоді. Впертою настанововою можна перемогти все. З того часу багато води пропливло у синє море! Отже, переглядаючи кожний згорток паперу зокрема, натрапив я на листівку, видану СУБ-ом, а надруковану Українською Видавничою Спілкою у Лондоні. Листівка в англійській мові і видана з нагоди демонстрації голодівки у днях п'ятниці та суботи, 10 і 11 грудня, без подання року, на захист людських прав у совітській імперії. Найзамітнішим, що впадає в очі — це те, що серед особистостей, які є подані у листівці, а є їх 15, на самій горі видніють знімки Валентина Мороза та Петра Григоренка, включно з короткими

біографіями. Ця форма демонстрації-голодівки напевно відбулась у 1971 році, себто 13 років тому. Не йдеться так про точний рік, як про те, що у тій демонстрації-голодівці брав участь Осередок СУМ міста Скантгорп ім. гетьмана Івана Виговського, біля тридцяти старшого юнацтва, а я серед них найстарший. Виїхали ми до Лондону автобусом і у легких сумівських літніх одностроях. Ніхто з Лондону не повідомив нас, що там шалена і люта зима, а мороз такий, що й дихати не давав. Ніччу на вулицях й собаки не стрічалось.

Настанова юнацтва була вперта й непохитна — виконати бездоганно припоручення Крайової Управи СУМ і тим спричинитись звільненню з тюрми непохитного Валентина Мороза. Великий плакат з його фотографією висів у Скантгорпі в Домі Відділу СУБ з написом, що Валентин Мороз мучиться, карається, але не каеться! Символ українського націоналізму, і ми повинні б іти його слідами! Нас було тридцять, і ми поділились на дві групи, щоб, міняючись, безперервно відвувати голодівку під совітською амбасадою. Щоб видержати надзвичайний холод і голод, із спалень Централі СУБ, де ми були заквартировані, ми «запозичили» декілька коців і коли йшли на службу під амбасаду, творили замкнуте кільце, обгортались коцами формою закритого намету, щоб не допустити морозу до середини групи. Ногами тупотіли вліво і вправо, щоб не відморозити пальців ніг, а безнастанним і безпереривним хуканням та співом старались вдергати сяку-таку температуру самозбереження. Зі мною була й моя старша дочка, і ніхто не смів закинути мені, що я взяв чужі діти під амбасаду і «заморозив».

При повороті домів кожний член Юнацтва мав особисте вдоволення, бо вистояв на «фронті», не побоявся голоду і холоду. Скантгорп дрімав у сніговій заметі у понеділок вранці, коли юначки й юнаки подались у тепленькі хатки, на яких ждали з тривогою матері. Осередок СУМ одержав писемне признання від Крайової Управи.

З того часу багато змінилось, дуже багато. З Сівітського Союзу прибули на Захід і Валентин Мороз, і Петро Григоренко. Мою діяльність при Крайовій Управі СУМ супендовано. Тим самим шляхом і формою звільнено із членства СУБ-у. Що ж сталося?

Коли до Англії прибув генерал П. Григоренко, я одержав обіжник від Головної Управи ОВБУ, щоб у його зустрічі не брати участі, а тим самим не слухати його доповіді у Лондоні. Чому не послухати доповіді? У мене зрілий вік і певна форма думання. Чому б я мав судити людину на рекомендацію другої людини? У вільний країні і за власний кошт можна не тільки мати власну думку, але й вислухати другу людину і дати їй належну оцінку! Чому мав би це робити хтось за мене? Я поїхав у Лондон, але знаю, що на підставі доносу мене вписано у «чорну книгу».

Довго не чекаючи, коли приятельським контактам довідався я, що пан Ярослав Деременда привіз з американського континенту до Англії довгожданного Валентина Мороза. Для бандерівців це був великий день, тріумфальний. Завербування його у ряди революційної ОУН, то немов сила ста дивізій у бойову лінію Визвольного Фронту! Сила, підйом, перемога! Видано письмовий наказ і додатковий по телефоні, що тріумфальна зустріч буде у Манчестері. На удільні князівства призначено певну кількість квит-

ків. Як у Скантгорпі, так і у Лінкольні партійці розкрякали квитки між собою і членами своїх родин. Я, як безпартійний, був недостойний одержати квитка. Ба, що більше, не міг навіть зарезервувати місця в автобусі поїхати у Манчестер, а там якось по знайомстві та поза куліси таки побачити живого В. Мороза та послухати його. У Манчестері мені бути не довелось. Розповідали, що величаво зустрічали, а славний артист СУМУ, ПАН Михайло Гринюк започаткував скандування «Мороз наш! Мороз наш! Мороз наш!», себто Мороз у бандерівських руках. Та хай попробує! Хай дізнається, де віз, де коровай, а де Мошкові гроши! Небачення В. Мороза я жалував, бо про його характер знати я від дисидентів в Україні, але надії на зустріч у майбутньому я не тратив. Я шкодував, що під час демонстрації-голодівки у Лондоні, у Скантгорпі революціонери пили, танцювали і забавлялися, як і я, мерзли з дітвою, а зараз усі крикуні виїхали стискати В. Морозові руку за успішну кампанію, ними перепроваджену, а я сиджу вдома. Шо ж, люди вчаться аж до смерті і немудрими вмирають. Все ж таки, маючи вістки з України, я відчував, що після кількох речень при зустрічі пана Я. Деременди В. Мороз розпізнає його і зважить його патріотизм. Я вірив у правдиву освіту В. Мороза і величезний потенціял мислі. Довго не треба було чекати, щоб зустрінути В. Мороза. Нагода прийшла. Як попередніми роками, так і тодішнього, поїхав я на Крайовий Здвиг Суму до міста Лестер. Прибув я на здвиг особисто, бо до того часу Скантгорпський осередок розлетівся, помимо запоруки пана Я. Деременди в «Українській Думці», що він особисто їздив у Скантгорп та доложив особистих зусиль, що до трьох тижнів часу Осередок дальше функціонуватиме у своїй давній славі і силі. Великих слів велика сила, або стара байка! По сьогодні Осередок спить блаженним сном, а по всьому немов «чайка скиглить літаючи, мов за дітьми плаче». Нема СУМУ, нема мистецьких груп, нема Школи Українознавства, хіба тільки появляється на Великдені і на Різдво формою побажань та поздоровлень в «Українській Думці» отак задля замілювання читачам очей, що за нашим проводом все грає, все існує і без жодний змін! Роками Осередок не існує і не бере жодної участі на Здвигах. Це факт.

Прибувши на Здвиг приватним транспортом, ширі і вірні приятелі повідомили мене, що є В. Мороз. Я втішився. Слухаючи промовців і стоячи у товаристві пана Іванцюри з Нотінгему, він перестеріг мене, щоб заголосно не розмовляв, бо зараз за нами, в присутності двох красунь, стоять В. Мороз. Незважаючи на пересторогу, я зразу підійшов до дорогоого мені гостя. Він добре виглядав, а уніформа додавала йому вигляду хоробрости й відваги. Хоча довго ми не розмовляли, але моя розмова з ним зразу звернула увагу певних осібняків, що стежили за кожним рухом В. Мороза. Мороз повідомив мене, що він дуже бажав би заговорити до народу і зложити їм ширу подяку за усі старання його звільнення, але тутешні можновладці йому заборонили. Я не хотів в це вірити і сказав йому, що передніше на таких Здвигах, коли приїхав будь-хто з Франції, Німеччини чи з-за океану, то зразу запрошувалось і до привітального слова, і до місця на трибуні під час дефіляди, а так і до жюрі під час мистецьких виступів. В. Мороз запевнив мене, що він його залякування аж ніяк не боїться, а схожу вони цього чи ні, він народові слово подяки таки скаже. На

цьому ми розійшлися. З того часу я спостерігав рухи провідників Здвигу і В. Мороза.

В міжчасі я шукав причини несподіваного краху, бо святання у Манчестері були дуже солодкі. Заповідалось, що приєднання В. Мороза стягне з народу ще дальші тисячі на визволення. Правди, однак, довго не закриєш. Була б велика трагедія людства, коли б недоуки зуміли вічно обманювати мудріших за себе людей. В. Мороз зразу впізнав, як всюди смердить удаваним націоналізмом і наджиттям національних святих ідей для власних кар'єр та користей. Він побачив хто деклямує, а хто чинить і як. Добре, що прибув до Англії, бо ми були б і надальше ходили у ярмі, як дотепер ходили. Боялися би власної тіні. Мовчали б і возвеличували б доземних божків. Довго у натовпі В. Мороз не стояв. Він подався на трибуну, на котрій гуртувались визначні суспільно-громадські, декілька церковних і політичних діячів. Командантом Здвигу був дружинник В. Карпинець. Хочу вірити, що він мав точні інформації, як протидіяти. Колони Сумівської молоді з прaporами Осередків лагодились до дефіляди. В. Мороз стояв на трибуні спокійно-преспокійно і чекав нагоди, щоб комендант Здвигу дав йому хвилину промовити. Комендант весь час В. Мороза ігнорував, вдавав, що він не існує. Своїми повідомленнями витрачував час, щоб дати Осередкам зможу зорганізуватись і почати дефіляду. В. Мороз на обличчі білів, але терпів. Здавалось, що ось-ось одержить мікрофон і заговорить. Дружинник В. Карпинець вповні повинувався наказам «власть імущих» — не допустити В. Мороза до слова за всяку ціну. В. Мороз, щоб додержати слова, та не стратити мікрофону, взяв в руки кабель і з нечуваною холодно-кровністю та терпеливістю очікував на вручення йому мікрофону. Того привілею він не дочекався. Командант побачив, що деякі Осередки готові до дефіляди, наказав музикантам грati маршові пісні до дефіляди. В тому моменті В. Мороз також схватив мікрофон з рук коменданта. Командант зразу вилучив усі голосники, так що голосу В. Мороза не можна було чути. На трибуні почався рукопашний бій. З еліти брав участь радний СУБу А. Тисячний та І. Федечко. По В. Морозова стороні стало значне число уніформованих сумівців. З трибуни сутічка велась під трибуною. Вмішався в це і добродій Василь Семеген і другі революціонери духа та стихії. Мені було дивно, що тутешні бойовики відлітали, падали від В. Мороза, як патики на лісозрубі. Це був показ, що вони викінчені і фізично, і морально, і ідейно!

Морозівці, однак, виграли. Валентин Мороз з'явився на трибуні під скандування «Ми хочемо почути Мороза!» Цей зовсім холоднокровно подав обома руками знак, щоб приступали більше до сцени і послухали його слова. За той час нагромадилося багато прихильників СУМу на сцені і зацікавлених глядачів і сумівської молоді, яка, відбувши дифіляду, повернулась слухати В. Мороза. Голова СУБу, пан

I. Дмитрів, стояв подальше від трибуни, опершись на дерево. Він держав під пахвою ручну валізу, курив нервово папіросу і дивився на валення бандерівської імперії наслідком їхнього нерозважного й аматорського проводу. На його обличчі було видно поденервованість. Я заговорив до нього: «Бачите, до чого допровадило ваше нерозважне рішення?» Він тільки глянув на мене, але нічогісінько не відповів. По кільканадцяти хвилинах проморозівська молодь зорганізувалась і з прaporом та В. Морозом впереді відмаршувала з місця трибуни. Збоків горлали і махали деякі наймити. Один з них був Стако Козун із Скантгорпу, що верещав: «Ти руський! Ти руський!» На це ніхто не звертав уваги, бо це такий тип виробленого політика, що розуміється на політиці і партійництві, як вовк на астрономії, або свиня на термометрі. По площі Здвигу рознеслась вістка, що руські «підсунули» нам неправдивого Мороза. Правдивий Мороз ще дальше у в'язниці. Зараз в Англії набирається стецьківську чорну масу «на бас», щоб робила демонстрації за арештування підшитого В. Мороза і вимагала звільнення залишеного у концтаборах, тюрмах та психлікарнях. Вони задурманили той народ до такої міри, що повірить у будь-яку дурницю. Поширену неправду сприймуть скоріше, як правду. Це істина. Вірять у те тільки, у що хочуть вірити. Все інше — це неправда.

З того часу зустрічався я з доктором В. Морозом у Торонті, а також у Скантгорпі на виголошенні ним доповіді. Було б гріхом не задати, що революціонери не дали дозволу на ужиття присвоєної собі залі, хоча вона громадська, бо всі жертвували гроші, щоб закупити місце для культурних цілей і виховання молоді. Це були часи, коли люди вірили у чесність проводу. Цінної доповіді не вислухали і не мали зможи ставити питань. Обійшлося без них. Самі ж вони дуже багато стратили. Всі вони бояться науки, як Жиди запаху свинини, а Англійці часнику.

Свідома людина тільки тоді стоїть свідомо на «струнко» перед своїм зверхником, коли цей свідомий зверхник подає свідомий наказ, а він сам є свідомою людиною, не тою, що сліпо виконує наказ з переляку за втратою хліба, місця при коріті, чи вигідної позиції на драбині кар'єристів. СУМ в Англії вже ніколи не буде тим, чим він був. У Англії була золота молодь. Від організованого життя відігнав її аматоризм партійних верховодів. Вона соромиться навіть своїх рідних батьків, що за сорок років еміграційного життя на Заході нічого позитивного не навчились. Молодь не приготована поганяти конаючу при дерев'яному плузі шкатулу. Наша молодь також має свою амбіцію, як і амбіції молоді світу, у позитивному і реальному чині, а не рік-річних стійках при штучних гробах, виготовлених на сценах в пам'ять поляглих героїв. Герої вказували шлях у майбутнє, а не залишались на місці чи, у багатьох випадках, котитись дозаду!

СМІХ НА ЗАЛІ

Дорогий Пане Професор!

Останній раз, коли Ви були в нас, я дав Вам копію статті журналу «Ньюзік», в якій той журнал добре «перехався» по Римській Курії й Ватикані взагалі, обороняючи нас. Деякі наші організації вислали тому журналові подяку і gratulacij. Також «подяку» вислали наші «достойні» владики, які надрукували в часописі «Шлях» і «Америка». В листі (як прочитаєте) вони пишуть, який святіший отець для нас «добрій», як він нами журиється, що аж спати не може. Правда, Патріархату він зараз затвердити не може, бо є якіс технічні перешкоди, але він у своїй роботі зайдов так далеко, що не забороняє нам, бідним рабам, за нього змагатися, молитися й «гатити» до Риму гроші мішкали, і взагалі які «блага» ми дістаємо від римської курії! Забули бідні владики підписатися: «Раби, не лише Божі, але раби взагалі», бо чи може бути більше рабство, коли з нас роблять посміховище, беруть на кпини, прямо плюють в лиць, а ми ще дякуємо. А може... може справді солодко є бути рабом, смокнути пана в руку, а він зате дасть одному пурпурний гудзик, другому пояс, третьому шапочку або навіть кардинальську ярмурку. Зате ми «всадимо» мішки доларів, як справжні раби... А те, що в Польщі нема нашого єпископа, що забирають чи руйнують рештки дорогоцінних лемківських церков — це маловажні справи. Такими дрібницями ми не сміємо непокоїти святішого вітця, який має важливіші справи!

Ех, нема то, як бути рабом!..

Позатим в нас по-старому. Наше громадянство, котре ще не вимерло, «тупіє» до решти, за винятком «політиків» по барах, ті ще найбільш активні. Дехто питав: — Де Мороз? — Ми відповідаємо, що в Торонті. — А чи приде? — Та як запросите, то приде. — А може б Ви таки справді приїхали. В лютому буде вояцька забава, а в березні може Світлична виголосить реферат про дисидентів, котрих викінчує Москва. Тай люди почали скучати за Вашими виступами...

Щиро здоровлю Вас,—

Василь Нечесаний

КОЛИ ЧОРТИ СТАЮТЬ МОНАХАМИ, А «СВЯТЦІ» ДІСТАЮТЬ «ЗАМОРОКИ»

Каже українська пословиця, що чорт на старість стає монахом. Кажуть теж на Україні, що людина біля сімдесятів починає «микитити», стає забутькувата, а навіть дуже часто — 1поколочена». Модерна медицина такий стан називає склерозом мозгу. Кровожадні звірюки — Сталін і Берія — винищили майже всіх священиків, але наколи в часі війни Іх добре «притиснуло» — дозволили на відкриття церков (тих, що ще чудом уціліли), а енкаведівських чортів поробили монахами, священиками, єпископами, митрополитами, а того найстаршого чорта — патріархом.

«Поколочений» на старість (і то таки добре!), «святець» і проповідник св. Письма, Біллі Грегам, який життя своє присвятив нести народам світу Боже Слово, фахівець Біблії, який добре знає (чи знав колись?), що темрява не може стергти світла, зло заперечує добро, а Антихрист не може йти в парі з Христом! Зрештою, про ті речі знає навіть дитина в садочку. Правда, ми живемо тепер у світі парадоксів та всяких несподіванок і дивовиж, але того, чого «квія» «святець» Біллі Грегам, який два рази їхав до Москви нести московським чортам мир і Боже Слово, того таки ніяк не можемо зрозуміти!

На знимці святець Біллі Обнімає московського «монаха» — колишнього чорта! Ех, да ухнемі...

Василь Нечесаний

Russian Orthodox clergy invited Dr. Graham to Russia.

«ЄВРОПА МУСИТЬ НАРЕШТИ
БУТИ ПІД
ОДНІЄЮ ШАПКОЮ...»

By DOUG HITCHCOCK
J-W Staff Writer

A Soviet writer who spent more than 10 years in prison because of his political views will this week bring a sample of Gulag, or prison camp, life to Kansas University, faculty members said today.

Valentyn Moroz, a 48-year-old former Ukrainian history professor who was allowed to immigrate to the United States in 1979, will give a talk at 7:30 p.m. Thursday in the Jayhawk Room at the Kansas Union. The title of his lecture is "The Fate of a Ukrainian Dissident."

"Moroz is the most prominent leader of Ukrainian dissent," said William Fletcher, director of the KU Center for Soviet and East European Studies. "He spent a decade and a half or so in a Gulag. Statistically speaking, there are more ex-convicts in the Soviet Union than there are Baptists in the United States, so the Gulags are an important sociological factor there."

Fletcher said Moroz was making speaking engagements in Colorado when he was contacted about coming to KU. He will stop here on his way back to his family's current home in Toronto.

Ukrainian dissident slated to talk at KU

MOROZ GREW UP in the Volhynia region of the Ukraine and attended the University of Lviv, where he studied history and graduated in 1958. He then taught history for seven years while working on his doctoral thesis, according to a biography prepared by KU faculty members.

In 1965, he was arrested and charged with "anti-Soviet propaganda and agitation" because he possessed foreign publications and unpublished manuscripts. He was sentenced to four years hard labor at a camp for political prisoners.

While he was incarcerated, Moroz wrote his first significant essay, "A Report from the Beria Reserve," an analysis of the Soviet political system. He was released from prison in 1969, but authorities kept him under surveillance.

Because of his record as a political prisoner, Moroz was unable to obtain employment and his wife was dismissed from her job. The family, including their young son, was left with no means of support, the KU biography states.

DURING THAT time, Moroz wrote three more essays: "A Chronicle of Resistance," "Among the Snows," and "Moses and Dathan," and several poetic accounts of his prison experiences. In those works, he harshly rejected Soviet policies of repression.

In 1970, he was arrested again and sentenced to nine years of imprisonment and five years of exile on the same charge of anti-Soviet propaganda and agitation.

He was sent to Vladimir prison outside Moscow, where common criminals are held. In 1972, prisoners there attacked and severely wounded Moroz. Subsequently, he was imprisoned with the clinically insane. His health deteriorating due to a hunger strike he organized, Morez was taken from prison to receive medical treatment and was eventually sent back to a labor camp.

Under pressure from the U.S. government, the Soviets released Moroz and three other political prisoners in 1979 and allowed them to immigrate to the United States.

CU CAMPUS PRESS

Dissident fights 'Russification'

By Linda Fitzsimmons

Campus Press Staff Writer

Valentyn Moroz, who for many years as a political prisoner was the symbol of Ukraine's struggle against Russian oppression, since his release, is taking on a new role as the symbol of hope in Ukraine's struggle against "Russification."

Moroz, who spoke to a packed Old Main Chapel on "The KGB: From Personal Experience" on Feb. 20, was once a history teacher in his native Ukraine. He spent 13 years in Soviet prisons and psychiatric "hospitals" following a conviction of writing "anti-Soviet propaganda." His writings were urgencies to his 50 million fellow Ukrainians to maintain their culture and language

and to work to secede from the Soviet Union.

In 1979, following U.S.-Soviet negotiations, Moroz was released from prison. He was one of five political prisoners exchanged by the Soviet government for two Russian spies imprisoned by the U.S. government.

The United States, Canada, and Australia were largely responsible for his release. When he arrived in Toronto in June, 1979 to a hero's welcome, one newspaper described Moroz as Ukrainian-Canadians "greatest living hero."

While imprisoned his 145-day hunger strike drew worldwide attention. The Soviets attempted to halt Moroz's fast by force-feeding soup to

him by putting a hose down his throat.

Moroz recalled tactics used by the KGB to break the will of prisoners.

"I was fed enough food and allowed to walk an hour a day, and yet I became very thin — like a skeleton." Moroz continued, "The KGB brought chemicals to destroy my willpower. The effects showed through physically."

During his imprisonment, Moroz's weight dropped 50-60 pounds. When he was released in 1979, he weighed 114 pounds.

Moroz said, "It's very difficult to preserve a normal mind when you live with other prisoners for 3 or 4 years."

He told of Kukushkin, a man who shared his Soviet prison cell.

"He liked to cut," said Moroz. "He cut

off his own ear then he cut off the tip of his tongue."

One day Kukushkin found a nail and a spoon. He sharpened the spoon with the nail and stabbed Moroz in the stomach. When the prison guards wrote a report of the stabbing, they said Moroz had stabbed himself.

Ironically, only as a prisoner subject to extreme physical deprivation did Moroz discover the spiritual values and moral strength to defy his oppressors.

In "Report from the Beria Reserve," an essay which sealed his sentence in Vladimir Prison for nine years, Moroz wrote of most prisoners who do not have the inner resources to defend themselves against spiritual castration. After conditioning by the police, they become "cogs" that "desire not to be conspicuous in any way, to merge into the mass, to resemble the next per-

son in order not to attract attention."

Moroz calls this "the merging of individuals into a grey mass, a return to a massive nonorganic, nonindividual existence."

Moroz said that "an empire of robots was built on the ruins of individuality by means of terror. Stalin created a society of computerized men." He denied that these processes could void the spiritual nature of men and said, "There emerged the new, present generation which realized that despotism is the beginning of the spiritual voiding of man."

In an essay written following his release, Moroz recalled emotions as he watched two men from the American Embassy enter his plane to freedom.

"Such a colossal difference from the Russian public, although they are dressed in similar coats and shoes. It is the way they stand, the way they

keep their hands in their pockets, the way they move — even from this little evidence, you can see that they are Americans. Something about them is so much more energetic, so very definite."

Exhausted following a 24-hour time change after his release, Moroz revelled for an hour in his freedom.

Moroz, 47, now lives in Toronto, Canada, where approximately 120 thousand Ukrainian-Canadians live. He works for the release of other Ukrainian dissidents in prison as well as working for Radio Liberty, which broadcasts from Canada to the Ukraine. A month after he arrived in Canada, Moroz's wife and son were allowed to join him. His father and stepmother remain in the Soviet Union, and communications between them are formal and stiff.

LAWRENCE JOURNAL-WORLD

Dissident cites mistreatment by Soviets

By DOUG HITCHCOCK
J-W Staff Writer

KGB officers in the days of Joseph Stalin were sadists, while today officers of the Soviet secret police tend to be "consumers" who take the jobs for rubles, not party ideology, according to a Ukrainian dissident who spoke in Lawrence Thursday.

However, in a speech to about 50 people Thursday night at Kansas University, Valentyn Moroz, 48, said the new generation of KGB officers is more dangerous than their counterparts of the 1930s and 1940s.

Moroz, who spoke in broken English, said KGB officers of the past beat and tortured political prisoners. Nowadays, he said, they use a variety of methods to break political prisoners' "spiritual armor" as well as their bodies.

MOROZ, WHO TAUGHT history for seven years, has firsthand knowledge of KGB tactics. He spent 14 years in labor camps and prisons on charges of "anti-Soviet propaganda and agitation."

What did he do to deserve such treatment? He says he merely wrote and talked about the cause of Ukrainian nationalism — a movement seeking a measure of autonomy from the Kremlin — and protested an effort called Russification, which is Moscow's effort to create a Russian majority among the population of the

Ukraine. The Ukraine is a vast region in the western portion of the Soviet Union, near Poland.

UNDERGROUND dissent in the Soviet Union is growing in some areas, in the form of anti-government organizations and publications. In many cases, dissidents are pushing to be allowed to worship in banned churches, such as the Catholic Church in the Ukraine and the Lutheran Church in Latvia, he said.

But Moroz said government acts of repression also are on the rise because of "problems without solutions," meaning unrest in Poland and the war in Afghanistan.

The present day KGB is staffed mostly with college-educated officers who seek the jobs because of the salaries, Moroz said. The KGB offers higher pay than nearly all other forms of employment in the Soviet Union, he said.

CURRENTLY, the KGB's political prisoners are often jailed with the clinically insane or with brutal criminals, Moroz said.

In one case, he said, a criminal inmate had a penchant for cutting off pieces of his cellmate, a political prisoner. He managed to sever an ear and the tip of the tongue. From there on out, the two lived in a sleepless stalemate, he said.

"It's hell," he said. "It's impossible to maintain your mind" under such circumstances.

There also are "punishment cells," where political prisoners are forced to spend 15 days without being allowed to sleep, he said. The lack of sleep induces hallucinations and muddies the psyche, he said.

Other techniques used to persecute political prisoners include the Chinese water torture, in which a person is tied down and forced to endure a series of single water drops on the forehead, he said. "One, two, three drops is nothing," he said. "But 3,000 drops . . ."

WHILE IN PRISON, Moroz said he had been unknowingly dosed with chemicals that caused him to lose drastic amounts of weight.

Moroz endured prison with both criminals and the insane. In 1972, he was attacked and brutalized by criminals at Vladimir Prison outside Moscow. He was jailed in a camp for the insane before being returned to a labor camp for political prisoners.

In 1979, he was released and allowed to emigrate. He now lives with his family in Toronto.

ЛІТЕРАТУРНИЙ ВИСТУП ВАЛЕНТИНА МОРОЗА

Об'єднання Українських Письменників "Слово" влаштувало в неділю, 25 листопада 1984 р., авторський вечір Валентина Мороза.

Це була перша нагода для торонтської публіки послухати Валентина Мороза як літератора.

Якраз ця неділя рясніла різними імпрезами: концерт в честь Слуги Божого Андрея Шептицького.

На вечорі було приблизно 125 присутніх, як на літературну імпрезу — досить багато.

Коротко впровадила слухачів в літературний настрій д-р Олександра Копач, голова торонтського "Слова", та ще прочитала привіт від нашого достойного сеніора — земляка Морозового, Уласа Самчука, який через недомагання не міг сам прибути. Деякі особисті дані про автора були подані в приготованому С. Грибінською впроваджені, яке з огляду на її неприсутність відчитав Іван Боднарчук. Ці вступні слова — впровадження до самого виступу автора були дуже короткі і ні в чому не обтяжили програми.

Валентин Мороз читав три свої більші речі, написані неримованим віршем. Дві із них були надруковані, одна в окремій збірці поезій "Тверді мелодії", друга в 10 томі числі збірника "Слово", який, до речі, щойно недавно з'явився. Третя, ще не друкована, це сатиричний спомин з часів, коли Морозові було сімнадцять і якраз помер був Сталін...

Перед кожним читанням автор подав деякі пояснення, представив час і специфічні совєтські обставини, які спричинили реакцію, що вилялась у формі поетичної прози. Мороз дуже високо цінив Михайла Сороку, вважав його справжнім залізним лицарем усіх чеснот, якого ніщо не змогло зломити, ні притягнути. Отже — ця перша поетична проза виявляє глибину почувань і переживань, зв'язаних з вісткою про смерть Сороки, що не вагався усеньке своє життя нести на собі тягар щирого патріотизму, бувши при тому людиною незвичайних прикмет та залізного, твердого характеру.

Друга річ, яку прочитав Мороз — це, що й сам автор підкresлив, знов таки реакція на покаянну заяву Дзюби. Дзюба впав так низько з висот своїх небуденних публікацій, що аж просив помилування. І Мороз теж просить помилування за всі недороблені справи, за брак сил, за брак відваги, але просить він помилування не в кремлівських бонзів, але в Святослава Завойовника, в Михайла Сороки, в козацьких костях під Берестечком, що їх ніколи не меншає, в останнього козака, що сам один бився на острові проти польських гусарів. Ця авторова просьба про помилування стискає серце і стрясає душу до самої глибини.

Сатиричний спомин з часів, коли помер Сталін, дуже добре виявляє здоровий дотеп, притаманий усім українцям:

влучно підкresлена подія знімання сталінської гіпсової статуй-боввана з нетривого п'єдесталу. Теж тонко завважена прагматична реальність тодішнього життя, коли треба було плакати крізь пальці, щоб якось виплутатися з неприємного становища.

Всі ці три речі, це повне відзеркалення побуту під Советами, а також намагання чесної людини якось очистити себе від наболілих питань, які в добре відомих авторові обставинах, не дають спокою ані вдень, ні вночі...

Пише Валентин Мороз свої речі ніби то просто, зрозуміло, але крім звичайного змісту, ще десь в глибині закрита таємна думка про конечність невгнутого бажання до свободи, до безкомпромісової боротьби за свободну волю не тільки для усього народу, але і для людини.

Здається, Мороз маючи таке легке перо, повинен би якнайбільше проявляти себе в літературі, байдуже, чи в поезії, прозі, чи критиці. Це, на нашу думку, його острів, на якому він повинен боротись.

Це була коротка хвилина запитань, а потім присутні гостилися кавою і солодким, про яке подбали пані з курсів історії.

В підсінні можна було купити деякі Морозові публікації, а також 10-те число збірника "Слово".

Марія Голод

МІСЦЯМИ ЗАПОРОЗЬКИМИ (НАРИСИ ТА СПОГАДИ)

(Едмонтон — К.). У видавництві «Славута» (72 Вестбрук Драйв, Едмонтон, Альберта) щойно вийшло у світ третє видання книжки «Місцями запорозькими» Яра Славутича. Перше видання з'явилося 1957 року в Буенос-Айресі, а друге — 1963 року в Едмонтоні. Третє видання, в основному, складається з подорожніх нарисів по південній Україні ще в тридцятих роках та спогадів про пережитий голод 1932-33 років, зорганізований Москвою для ниження української нації. Уміщено також нарис про Гурівську Церкву, зруйновану російськими комуністами в тридцятих роках, та

розвідку про місцеву назуви «Січеслав», ІІ засвідчення в літературі тощо. Завершено книжку травелогом «Козак та Амазонка» — враження з подорожі по південній Америці, зокрема Бразилії, Аргентині та Мексиці. Видання щедро ілюстровано знятками з козацьких реліквій та московського голодомору в Україні. Є також фотокартка автора з 1932 року, коли масово вимирало українське село. Ціна книжки, в паперовій оправі, з пересилкою — 5 дол. Адреса видавництва: Slavuta Publishers, 72 Westbrook Drive, Edmonton, Canada T6J 2E1

Lydia Demjanjuk, Valentyn Moroz speak on use of Soviet evidence

by Leon Gordynsky

WARREN, Mich. — Speaking to an audience of 150 people at a Veterans of Foreign Wars hall here on March 10, Lydia Demjanjuk said, "Something has to be done" about the use of KGB evidence within the American judicial system.

"Are we afraid? If yes, then it is time to do something," said, Miss Demjanjuk, the daughter of John Demjanjuk, who is facing extradition to Israel where he would stand trial for war crimes.

Miss Demjanjuk recommended that the Ukrainian press give these cases much more attention. She also recommended that Ukrainian organizations learn to lobby. This includes "pinpointing" your congressman every week about issues on your agenda and applying pressure in the ethnic press and in the streets.

Miss Demjanjuk said that her father's

case will determine the scope of every U.S. citizen's civil rights. "Should my father be deported because of false KGB evidence, then no Ukrainian will be safe," she said, adding, "This problem concerns everybody — every single American — it's not just happening to Demjanjuk."

Since 1979, six alleged war criminals were deported and 18 stripped of U.S. citizenship due to the combined efforts of the Justice Department's Office of Special Investigations and Communist governments.

Miss Demjanjuk said that the Justice Department suspects 300 East European immigrants of involvement in alleged war crimes.

According to Allan J. Ryan Jr., there are as many as 10,000 "war criminals" in the United States today, she said. "Show me 10,000 names," said Miss Demjanjuk. "This is the beginning of a massive persecution against anti-Communist ethnics."

Miss Demjanjuk said she believes it is time Congress investigated the tactics and methods of the Office of Special Investigations, and if that doesn't work, then a special prosecutor should be appointed.

Former Soviet political prisoner Valentyn Moroz, also spoke at this meeting. He said that Ukrainian groups should work with other ethnic groups to defend their people from Communist persecution.

Mr. Moroz said that the Soviet Russians are using this tactic in order to defame the Ukrainian nation and cause internal tensions within Western societies.

He encouraged all concerned individuals or organizations to send contributions directly to the accused individuals. "They will know how to use the money," he said. Miss Demjanjuk noted that contributions may be sent to P.O. Box 31424, Cleveland, Ohio 44131.

Нижче публікуємо уривок з книги Лідії Дем'янюк «Nazi war criminals in America»

My name is Lydia Demjanjuk. I am a naturalized American citizen of Ukrainian ancestry. I am also the eldest daughter of John Demjanjuk. My father has been accused of being a "Nazi war criminal" based on fraudulent documentary evidence prepared by the Soviet KGB for entry into the American judicial system.

After living in the United States for more than half his life, openly without hiding, and always under his real name, an aristocratic branch of the Justice Department, the Office of Special Investigations (OSI), has alleged that my father was the infamous "Ivan the Terrible" who had operated the gas chambers at the Treblinka death camp in Nazi-occupied Poland more than forty years ago. The total absurdity of these insidious fictions have been, directly and indirectly, perpetrated by the OSI in an unrestrained, conspiratorial, and unholy alliance with the KGB. It would be neither inaccurate nor unfair to state that the OSI has become a Soviet surrogate, an outspoken proponent for Soviet interests in the United States.

After seven years of censurable litigious tactics, the OSI has evolved a new and clearly reprobative strategy in a final desperate effort to degrade and condemn an innocent man in order to shield their nefarious pro-Soviet efforts from the American public. It is a story that must be told.

In uncompleted deportation proceedings, the stated goal of the OSI is to deport my father to the Soviet Union, ostensibly to stand trial for "war crimes," but in reality to act as a sacrificial offering for the KGB's "generous assistance."

In a totally separate and simultaneous proceeding, the OSI has, in a very artful deception of Israel's sensitivity of the Holocaust era, instigated an Israeli request for my father's extradition. One can only assume at this time the prodigal myths and prevarications offered to the Israeli's by an OSI eager to hide their own incompetence and the Soviet-sponsored documentary fraud.

Under American law, extradition takes precedence over deportation. Because of this, my father's victory in deportation proceedings would be meaningless. Extradition would still continue under the auspices of a Federal District Judge who himself is under Grand Jury investigation for judicial irregularities. In order to contest the extradition, my father would have to, very obviously, remain in the United States. Therefore, my father must contest both deportation and extradition proceedings. Under these preconceived, very cleverly orchestrated conditions, the OSI (with virtually unlimited financial resources) merely waits in taunting anticipation of my father's impend-

ing financial collapse in order to claim an artificial legal victory by contrived financial default. How did the Soviets manage to infiltrate the American judicial system? Why did Israel wait seven years to request my father's extradition? What is the disquieting, and largely unknown, history of alleged "Nazi war criminals" supposed to be residing in the United States? Who are they? Who made the allegations?

Collectively entitled as Nazi War Criminals in America, Part I is the first of a series that begins to answer many questions associated with this controversial issue. Included will be allegations that President Carter was politically compromised by the "Nazi hunting" issue; letters that may link Attorney General William French Smith to criminally negligent obstruction of justice and reveal breach of security and invasion of privacy in his own office; the facts surrounding the suspected KGB assassination of an American diplomat accused of "Nazi war crimes" by the Soviet Union; the mysterious death of a forensic document examiner who went into hiding after presenting his findings; publication of a "Secret" government document that post-humously exonerates a "Nazi war criminal"; and more, much more.

At this critical time in human history, the unilateral moral and legal disarmament being advocated for Americans by the OSI with Soviet cooperation is not in the national interest. Neither were the irresponsible politics that exploited great human tragedy for narrow purpose when the OSI was created.

It is time for the tactics and methods of the OSI to be investigated by Congress, a Special Prosecutor, or a Presidential board of inquiry. The American public has the right to know the truth.

Lydia Demjanjuk
P. O. Box 31424
Cleveland, Ohio 44131

July 4, 1984

ПОЖЕРТВИ НА ВИДАВНИЧИЙ ФОНД

«АНАБАЗИСУ»

від 1 січня до 1 квітня 1985 р.

КАНАДА

Андерст Н. — 20, Антонович В. — 25, Богутін М. — 20, Бибик М. — 20, Хабурський Р. — 50, Харак А. — 40, Харченко О. — 30, Хлопецький М. — 25, Дувало О. — 30, Федик Д. — 20, Гарейчук Р. — 50, Глушаниця П. — 12, Голубицький Я. — 50, Голик С. — 50, Горлач С. — 20, Гурко С. — 20, Гусаківський М. — 5, Гижка М. — 20, Калата Е. — 50, Коржанівський М. — 15, Когут М. — 30, Лазор К. — 28, Ліщина Л. — 10, Луців Ю. — 30, Магракен Х. — 20, Макогон П. — 20, Малецький О. — 20, Мазуркевич О. — 20, Мельник А. — 20, Микитенко М. — 50, Немилівський І. — 100, Норяк М. — 20, Осьмак Л. — 40, Останович Л. — 15, Петрашкевич М. — 10, Петрашко М. — 10, П'ятка К. — 20, Проць О. — 20, Роздольський О. — 10, Сахно О. — 10, Серденко С. — 50, Скиба П. — 50, Скиба Я. — 40, Слота І. — 20, Стебельський Б. — 5, Стельмах Ю. — 25, Стиранка М. — 10, Швець Е. — 20, Трутяк С. — 20, Велигорський Б. — 30, Сенків Ю. — 20, Ворох В. — 50, Зубович З. — 30, Зварич З. — 20, Винників Д. — 50, Самчук У. — 20, Гірченко Н. — 10, Мазяр В. — 10, Чайківська В. — 20, Веприк П. — 10, Коцур Р. — 30, Коцур С. — 10, Васько О. — 10.

Мельник М. — 20,

Гловацький Б. — 12, Королюк Ф. — 4, Тхорик С. — 18, Халапенко В. — 4, Болюбаш В. — 9, Папінчак М. — 10, Коломицький І. — 34, Ізьо Ю. — 4, Шумовський Т. — 4, Міщук П. — 20, Нацюк П. — 50, Кочерга І. — 4, Максим Л. — 9, Мацків В. — 4, Ку-

зишин А. — 4, Фіцик К. — 4, Косіковський Е. — 10, Нарожняк Т. — 100, Романюк С. — 9, Мельник Б. — 10, Неліпа Л. і В. — 18, Романюк М. — 4, Яворський С. — 4, Брага А. — 25.

Політика О. — 25, Масевич М. — 25, Семенчук Т. — 60, Набережна М. — 20, Власенко Л. — 5, Татух Л. — 5, Самохін Л. — 10, Івшако І. — 5, Старощук С. — 20.

Ковалів С. — 3, Мошора М. — 84, Дзядек М. — 50, Чайківська М. — 20, Нагірна М. — 4, Капіцький Д. — 34, Степчук Г. — 24, Петрашко М. — 50, Лисик О. — 4, Ковалів М. — 4, Коваль І. — 4.

З С А

Рудницький О. — 6, Дідич І. — 4, Підлуська Г. — 11, Стасишин М. — 4, Груш П. — 11, Кокодинський О. — 16, Лужецький О. — 6, Сахно О. — 6, Котенюк О. — 11, Савка Я. — 11, Стрільбицький А. — 6, Медвідь І. — 10, Яворівський Я. — 11, Коваль П. — 11, Семета Т. — 36, Ільницький М. — 16, Цапар П. — 36, Савчук В. — 10, Козак А. — 11.

Гілевич М. — 6, Баб'як О. — 20, Лобос Е. — 30, Злочовський А. — 15.

Савка Я. і М. — 25, Величковський К. — 10, Лазуренко С. — 10, Євич П. і В. — 20.

ФІНЛЯНДІЯ

Горницький С. — 4.

ВСІМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ — ЩИРА ПОДЯКА!

З МІСТ

1. ВАЛЕНТИН МОРОЗ. Свобода на "Радіо Свобода"	5
2. Матеріали з України	8
3. БОГДАН МЕЛЬНИК. 12 літ пильних/примусових студентів українознавства	12
4. НІНА ТАРАСЮК. Вірші	14
5. Збірка на книгу "Чи треба українського Візенталя?"	19
6. Трагічний кінець Понтифікату	20
7. РОМАНА ХАБУРСЬКА. Харизма Блаженнішого Патріярха Йосифа Сліпого	21
8. Е.Ш. Курс Історії України Валентина Мороза	23
9. АДАМ СТЕЦЬ. Застава	24
10. ЯРОСЛАВ ЛЕБЕДИНСЬКИЙ. Лицарський ідеал у "Слово о полку Ігореві"	26
11. Листи загалу	28
12. Ukraine's Wartime Unit Never Linked to War Crime.....	29
13. ПЕТРО МАСЛІЙ. З недавнього минулого	31
14. Сміх на залі	34

